

СОСТОЈБА СО ЕДНАКВОСТА ВО ОДЛУЧУВАЊЕТО И ПРОМОЦИЈАТА НА РОДОВАТА ЕДНАКВОСТ ВО ПОЛОШКИОТ РЕГИОН

Извештај за истражувањето за родова еднаквост во општините од
Полошкиот регион во рамки на проектот
„Меѓугранична еднаквост и родова интеграција“

Проектот е
финансиран од
Европска Унија

ИНИЦИЈА
ЗДРУЖЕНСКА

Проектот е спроведуван од:
Акција Здруженска Скопје и
Институт за развој на заедницата Тетово

Наслов:

СОСТОЈБА СО ЕДНАКВОСТА ВО ОДЛУЧУВАЊЕТО И ПРОМОЦИЈАТА НА РОДОВАТА ЕДНАКВОСТ ВО ПОЛОШКИОТ РЕГИОН

Издавач:

Здружение за унапредување на родовата еднаквост Акција Здруженска – Скопје

За издавачот:

Марија Савовска, Извршна директорка

Изготвено од:

Институт за општествени и хуманистички науки, Скопје

Лектура:

Симона Груевска Маџовска

Ликовно – графичко обликување:

Кома лаб.

CIP – Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

305(497.75)(047.31)

СОСТОЈБА со еднаквоста во одлучувањето и промоцијата на родовата еднаквост во Полошкиот регион : извештај за истражувањето за родова еднаквост во општините од Полошкиот регион во рамки на проектот “Меѓугранична еднаквост и родова интеграција”. - Текст, граф.прикази. - Скопје : Здружение за унапредување на родовата еднаквост Акција Здруженска, 2015

Начин на пристап (URL): <http://zdruzenska.mk> - Наслов превземен од екранот. - Опис на изворот на ден 12.11.2015

ISBN 978-9989-2910-2-9

A) Родова еднаквост – Полошки регион – Извештаи од истражувања

COBISS.MK-ID 99846154

Овој документ е продуциран со финансиска поддршка од Европската унија.

За содржината на овој документ целосно е одговорна Акција Здруженска и во никој случај не ги рефлектира позициите на Европската унија.

СОДРЖИНА

1. ВОВЕД	3
1.1 Предмет и цели на истражувањето	3
2. МЕТОДОЛОГИЈА	6
2.1 Истражувачки методи	6
2.2 Истражувачки прашања	7
2.3 Примерок	8
2.4 Истражувачки инструменти	8
2.5 Постапка	9
3. КОНТЕКСТ	10
3.1 Национални политики и генерална состојба со еднаквоста во одлучувањето и промоцијата на родовата еднаквост на локално ниво	10
3.1.1 Законска регулатива и национални политики	10
3.1.2 Застапеност на жените во процесите на донесување одлуки	11
3.1.3 Воведување на принципот на еднакви можности на жените и мажите во политиките и програмите на единиците на локалната самоуправа	12
3.1.4 Ресурси за промоција на родовата еднаквост и родово одговорното буџетирање на локално ниво	13
3.1.5 Промоција на родовата еднаквост на локално ниво преку овозможување пристап до основните социјални и инфраструктурни услуги и надминување на родовите стереотипи	14
3.1.6 Децентрализацијата – можности и предизвици за промоција на родовата еднаквост на локално ниво	15
3.2 Состојбата со родовата еднаквост во Полошкиот регион	15
3.2.1 Како граѓаните ја проценуваат родовата еднаквост во Полошкиот регион	17
3.2.2 Состојбата со родовите стереотипи во Полошкиот регион	19
4. Тематска област 1 ЕДНАКВОСТ ВО ОДЛУЧУВАЊЕТО	25
4.1 Вклученост во донесувањето одлуки на локално ниво	25
4.2 Еднаквост во одлучувањето во семејството	29
4.3 Еднаквост во економското одлучување на локално ниво	31
5. Тематска област 2 ПРОМОЦИЈА НА РОДОВАТА ЕДНАКВОСТ НА ЛОКАЛНО НИВО ...	35
5.1 Пристап до родово релевантни социјални услуги и инфраструктура на локално ниво	35
5.1.1 Пристап до основната инфраструктура	35
5.1.2 Пристап до социјални услуги	38
6. ОПШТИ ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ	45
6.1 Заклучоци	45
6.2 Препораки	46

1. ВОВЕД

1.1 Предмет и цели на истражувањето

Истражувањето за родовата еднаквост во општините од Полошкиот регион во Република Македонија го спроведе Институтот за општествени и хуманистички науки – Скопје во рамки на проектот „Меѓуѓранична еднаквост и родова интеграција“. Проектот го реализира Акција „Здруженска“ – Скопје во партнерство со Косовскиот центар за родови студии од Приштина, а во соработка со Институтот за развој на заедницата од Тетово и Центарот за советување и поддршка на жени „Dora Dorës“ од Призрен. Проектот е поддржан од Европската Унија во рамките на програмата за Прекугранична соработка меѓу Македонија и Косово. Општа цел на проектот е воспоставување прекугранична мрежа на женски организации активни на планот на родовата интеграција на локално и регионално ниво. Специфични цели на проектот се:

- Зајакнување на локалните организации за унапредување на примената на пристапот на интеграција на родовата еднаквост
- Зголемување на организациските капацитети на локалните женски организации во регионот во кој се спроведува проектот
- Техничка поддршка на нивната улога на монитори
- Подобрено медиумско покривање на теми поврзани со жените на локално и национално ниво

Еден од очекуваните резултати од проектот е да се подобри квалитетот на податоците за состојбата со статусот на жените и родовата еднаквост во прекуграничниот регион во кој се спроведува проектот.

Првиот дел од истражувањето ги опфати следните области на истражување: еднаквост во одлучувањето и промоција на родовата еднаквост на локално ниво. Во рамки на првата област истражувањето се фокусираше на три аспекти: родовата еднаквост/жените во политичкото одлучување; родовата еднаквост/жените во економското одлучување; родовата еднаквост/жените во социјалното одлучување. Во рамки на втората област опфатени се: достапност/пристап до родово релевантни социјални услуги/инфраструктура на локално ниво (услуги за згрижување деца, лица со посебни потреби, стари, други социјални, транспортни, комунални услуги итн.); справување со родови стереотипи.

Целта на истражувањето е да се добијат релевантни податоци за состојбата со еднаквоста во одлучувањето и промоцијата на родовата еднаквост во Полошкиот регион. Овие податоци понатаму ќе бидат основа за зајакнување на локалните организации за унапредување на примената на пристапот на интеграција на родовата еднаквост и планирање на активности за зголемување на организациските капацитети на локалните женски организации во регионот во кој се спроведува проектот.

2. МЕТОДОЛОГИЈА

Во истражувањето се користи мешан истражувачки дизајн кој вклучува квалитативен и квантитативен методолошки пристап. Ваквиот дизајн овозможува едновремено да се добијат релевантни податоци од репрезентативен примерок на испитаници, но и да се фокусираат и продлабочат одредени увиди во однос на актуелната состојба со статусот на жените и родовата еднаквост во Полошкиот регион. Овој методолошки пристап подразбира користење на квантитативни (анкетен прашалник за телефонска анкета) и квалитативни (фокус-група, интервју и деск-анализа) методи на истражување. Податоците добиени со користење на различни методи на истражување исто така придонесуваат кон поголема валидност на резултатите добиени од спроведеното истражување.

2.1 Истражувачки методи

Деск-анализа – Оваа анализа овозможи прибирање податоци за тематските области на истражување за да се согледа моменталната состојба и трендовите, како и предизвиците кои се идентификуваат во овие области. Деск-анализата овозможи да се добијат податоци од закони, политики, стратегии, извештаи и други документи кои ја креираат сликата за контекстот, како и институционалните механизми и поставеност во однос на истражуваните области. Понатаму, деск-анализата вклучи и анализа на медиумски содржини кои овозможуваат лоцирање на одредени прашања кои биле предмет на јавна расправа и интерес, односно следење на јавниот дискурс поврзан со областите на истражување.

Фокус-група – Фокус-групите беа реализирани како метод со кој може да се добијат субјективни, но подлабински сознанија за состојбата со родовата еднаквост во поединечните општини од Полошкиот регион. За да се добијат што е можно порелевантни податоци, фокус-групите беа составени од 10 жени (вкупно 30) од различно професионално и социјално милје (државни институции, политички партии, НВО, приватен сектор, невработени, градски и рурални средини) за да се добие поширока репрезентативност (возраст, политичка афилијација и етницитет) и разноликост во дискусиите и податоците. Дискусиите во фокус-групите овозможија да се добијат податоци за конкретни искуства поврзани со областите на истражување, предизвиците со кои се соочуваат, како и одредени идеи за тоа на кој начин може да се придонесе за подобрување на моменталните услови и практики.

Интервју – Интервјуата беа спроведени со претставници на општините од Полошкиот регион. Интервјуата овозможуваат увид и обезбедуваат податоци за работата на единиците на локалната самоуправа во насока на родовата еднаквост во локалната заедница. Спроведени се како дополнување на податоците од фокус-групите за длабинско запознавање со институционалните механизми, практики, предизвици и можности за унапредување на состојбите со родовата еднаквост на локално ниво.

Телефонска анкета – Телефонската анкета е спроведена за да се опфати поширок и репрезентативен примерок од граѓаните од општините во Полошкиот регион. Анкетата содржи прашања кои се однесуваат на ставовите и оценките на граѓаните за еднаквоста во одлучувањето и промоцијата на родовата еднаквост во Полошкиот регион. Прашањата даваат можност за избор од понудени одговори, а дел се однесуваат на демографските карактеристики на испитаниците.

2.2 Истражувачки прашања

1. Каква е родовата еднаквост и вклученоста на жените во процесите на политичко одлучување на локално ниво?
2. Каква е родовата еднаквост и вклученоста на жените во економското одлучување на локално ниво?
3. Каква е родовата еднаквост и вклученоста на жените во одлучувањето во социјалните домени?
4. Каков е пристапот до родово релевантните социјални услуги (услуги за згрижување деца, лица со посебни потреби, стари, други социјални, транспортни, комунални услуги) на локално ниво?
5. Каква е постоечката инфраструктура за овозможување на родово релевантни социјални услови?
6. Како постоечките политики и институционалните механизми влијаат во овозможувањето на родово релевантни социјални услуги?
7. Кои се можностите и предизвиците за овозможување на подобар квалитет на родово релевантни социјални услуги?
8. На кој начин локалната заедница влијае врз воспоставување/справување со родовите стереотипи?

2.3 Примерок

Деск-анализата се однесува на анализирање на политики, документи и медиумски содржини во врска со тематските области во Полошкиот регион. Истражувањето опфати три фокус-групи, секоја со најмногу 10 претставници од три локални заедници (жени), шест интервјуа со претставници на општините и телефонска анкета на 400 испитаници. Анкетата беше спроведена на репрезентативен примерок преку методологија за избор и процедура за селекција по случаен избор на испитаници, следејќи ги демографските карактеристики на регионот. Деталните податоци од примерокот се прикажани во табела 1. Важна напомена во однос на примерокот е разликата која се појави во половата структура. Имено, причините за разликата одразуваат извесна социјална димензија која е поврзана со периодот на спроведување на анкетата, за време на летните месеци, кога мажите од семејствата најчесто не се присутни дома поради работата во земјоделието и сезонските градежни работи, што исто така е честа појава особено во планинските населени места од регионот.

Табела 1. Примерок

ПРИМЕРОК (општини)		
Општина	Фреквенција	Процент
Боговиње	33	8,2 %
Брвеница	28	7 %
Гостивар	106	26,5 %
Јегуновце	11	2,8 %
Маврово и Ростуше	26	6,5 %
Теарце	32	8 %
Тетово	86	21,5 %
Врапчиште	36	9 %
Желино	42	10,5 %
ВКУПНО	400	100 %
ПРИМЕРОК (пол)		
Пол	Фреквенција	Процент
Машки	114	28,5 %
Женски	286	71,5 %
ВКУПНО	400	100 %
ПРИМЕРОК (возраст)		
Возраст	Фреквенција	Процент
18–25	39	9,7 %
26–35	91	22,7 %
36–45	95	23,8 %
46–55	90	22,5 %
56–65	52	13 %
66+	33	8,3 %
ВКУПНО	400	100 %
ПРИМЕРОК (етнички групи)		
Етничка припадност	Фреквенција	Процент
Македонец	117	29,2 %
Албанец	274	68,5 %
Турчин	4	1 %
Друго	5	1,3 %
ВКУПНО	400	100%

2.4 Истражувачки инструменти

За потребите на истражувањето беа развиени неколку различни инструменти: прашалник за телефонска анкета, водич за фокус група, водич за интервју, водич за деск анализа. Како анекси на извештајот се приложуваат инструментите на истражување користени за добивање на податоците.

2.5 Постапка

Истражувањето се одвиваше во периодот мај – август 2015 година. Тимот истражувачи на Институтот за општествени и хуманистички науки – Скопје одржа обука за анкетарите. Се дискутираше за прашалниците, сите прашања беа прочитани и објаснети одделно. Селекцијата на домаќинствата се базираше на методот по случаен избор, каде истите се контактираа по телефонски пат, користејќи го именикот на Македонски телеком. Домаќинството се избираше според утврдениот чекор, во зависност од постоечкиот број на телефонски броеви од општините. Доколку најдеше на непостоечки број, анкетарот го бираше следниот телефонски број од именикот. Беше објаснета и процедурата за селекција на испитаници за сите потпримероци (според етничка припадност и урбано-рурален дел). Секој ден анкетарите имаа обврска да го известуваат одговорниот за истражувањето за евентуалните тешкотии кои ги имале при телефонирањата.

Внесувањето на анкетите беше извршено од страна на двајца кодери (лица одговорни за внесување на податоци). За внесувањето и обработката на податоците беше користен професионален софтвер-пакет SPSS за Windows. Алатките за прибирање на податоци (прашалниците) беа конструирани од страна на членовите на истражувачкиот тим во соработка со нарачателот на истражувањето.

Процесот на анкетање беше изведен од четворица анкетари. Истражувањето започна со пилот-анкета, со цел да се утврди квалитетот на прашалниците и разбирливоста на прашањата. По утврдувањето дека прашањата се разбирливи и јасни, истите беа користени при анкетањето.

Бројот на одбивањата на анкетата (од страна на контактираните лица) беше во рамките на очекувањата, вкупно 37 одбивања (поради зафатеност или немање волја да се одговори на анкетата), со што може да се заклучи дека не дојде до изместување на утврдениот примерок. Анкетата беше завршена во предвидениот временски период – јули 2015 година. Податоците од анкетата во однос на етничката припадност ќе бидат прикажани само во однос на Македонци и Албанци поради малата застапеност на останатите етнички групи во примерокот.

Фокус-групите беа реализирани во периодот јуни – јули 2015 година во соработка со локални невладини организации. Беа организирани и реализирани три фокус-групи во три општини каде присуствуваа вкупно 27 жени од осум општини од Полошкиот регион. Учесничките на фокус-групите беа жени од различни социјални слоеви, професии, етнички заедници и возраст.

Интервјуата со претставниците на општините беа реализирани по телефонски или електронски пат, со претходно контактирање на општината која посочи лице за контакт, како нејзин претставник. Од вкупно девет општини, од шест добивме податоци. Главен предизвик во реализирање на интервјуата беше периодот на спроведување на теренското истражување кое се одвиваше во летниот период, кога голем дел од администрацијата ги користеше летните одмори.

Деск-анализата се одвиваше во текот на месец август 2015 година. Двајца истражувачи користејќи го водичот за деск-анализа прибираа податоци за темите на истражувањето. Податоците добиени од деск-анализата се анализирани и прикажани во описот на контекстот на ситуацијата со родовата еднаквост во Полошкиот регион.

КОНТЕКСТ

3.1 Национални политики и генерална состојба со еднаквоста во одлучувањето и промоцијата на родовата еднаквост на локално ниво

3.1.1. Законска регулатива и национални политики

Република Македонија има развиено законска и институционална рамка која треба да овозможи воспоставување на поголема родова еднаквост во сите домени на општествениот живот. Најшироката правна рамка која ги поставува основите за родовата еднаквост е Уставот на Република Македонија¹ каде во членот 9 се гарантираат слободите и правата на граѓаните независно од полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло, политичкото и верското уверување, имотната и општествената положба. Во 2006 година, Република Македонија го донесе првиот *Закон за еднакви можности на жениите и мажиите*². Дотогаш оваа проблематика била третирана преку одредени членови во неколку други закони поврзани со спречување на родовата дискриминација. Со овој нов закон се утврдува потребата од постоење на основни и посебни мерки за воспоставување еднакви можности на жените и мажите, надлежностите, задачите и обврските на сите субјекти одговорни за имплементирање на законот, правата и должностите на застапникот на еднаквите можности на жените и мажите. Во 2008 година Законот³ беше изменет како резултат на усогласувањето на македонското законодавство со легислативата на Европската Унија која го регулира нееднаквиот третман на жените и мажите, како и измени во делот со казнените одредби кои беа резултат на промените на Законот за прекршоци. Законот за еднакви можности на жените и мажите донесен во 2012⁴ година и последните измени од 2014⁵ година се во делот кој се однесува на обврските и улогите на релевантните субјекти во насока на прецизирање и зајакнување на одговорноста на сите актери во процесите на воведување на родовата перспектива во главните општествени текови (gender mainstreaming).

Во 2013 година, Собранието на Република Македонија ја донесе *Стратегијата за родовата еднаквост 2013–2020*.⁶ Овој стратешки документ се однесува со цел унапредување на еднаквите можности на жените и мажите во севкупното општествено живеење во Република Македонија. Стратегијата претставува документ „кој ја обезбедува рамката за целосна еднаквост на жените и мажите како крос-секторски, хоризонтален и универзален

1 Устав на Република Македонија, Собрание на Република Македонија, достапен на: <http://www.sobranie.mk/ustav-na-rm.nspх>

2 Законот за еднакви можности на жените и мажите, Службен весник на РМ бр.66/2006, 6.6.2006 година (вон сила)

3 Измени и дополнувања на Законот за еднакви можности на жените и мажите, Службен весник на РМ, бр. 117 од 18.9.2008 година

4 Законот за еднакви можности на жените и мажите, Сл. весник на Р Македонија, бр.6 од 13.1.2012 година

5 Закон за изменување и дополнување на законот за еднакви можности на жените и мажите Сл. весник на Р. Македонија, бр.166 од 12.11.2014 година

6 Стратегија за родовата еднаквост 2013–2020, Министерство за труд и социјална политика, 2013 година

социјален и политички приоритет.“ Исто така, овој документ ќе ги постави основните чекори и специфичните насоки за целосно постигнување на родовата еднаквост во Република Македонија.

За унапредување на вклученоста на жените во процесите на одлучување на национално и локално ниво во законската регулатива во Република Македонија се воведоа афирмативни мерки (квота). Законот за избор на пратеници (2002) и Законот за локална самоуправа (2004) содржеа квота од 30% учество на обата пола на кандидатските листи за избор на пратеници и советници.

Според членовите 14 и 15 од *Законоѝ за еднакви можности на мажиѝе и жениѝе*, единиците на локалната самоуправа, меѓу останатите релевантни чинители, се одговорни за воспоставување и промовирање на еднаквите можности на мажите и жените преку усвојување политики, механизми и активности кои придонесуваат кон унапредување на родовата еднаквост. Единиците на локалната самоуправа се должни во рамките на своите стратешки планови и буџети да го инкорпорираат принципот на еднакви можности на жените и мажите, да ги следат ефектите и влијанието на нивните програми врз жените и мажите и да известуваат во рамките на своите годишни извештаи. Единиците за локалната самоуправа треба да учествуваат во подготвувањето на Стратегијата за родова еднаквост во делот кој се однесува на единиците на локалната самоуправа. Законот, исто така, ги дава насоките за воспоставување на „машинеријата“, односно структурата и улогите на органите на локалната самоуправа, формирање на Комисија за еднакви можности на мажите и жените во рамките на Советот на општината и определување на координатор и заменик-координатор за еднакви можности на мажите и жените.

3.1.2 Застапеност на жените во процесите на донесување одлуки

Во 2006 година, со донесувањето на Изборниот законик⁷(член 64, став 5) на кандидатските листи за избор на пратеници и советници во општините и градот Скопје, во поднесената листа на кандидати на секои три места, едно место ќе му припадне на помалку застапениот пол.

Еден од индикаторите кои можат да прикажат каква е реалната состојба во имплементацијата на законот и пропишаните механизми може да биде рамноправната застапеност на жените во една од најважните сфери – политичкото одлучување. Од досегашните анализи на состојбата за учеството на жените во процесите на донесување одлуки прв показател се податоците кои покажуваат застапеност на жени на одредени позиции на различните нивоа на одлучување. На локалните избори 2013 година за градоначалници се кандидирани 339 кандидати од кои само 26 жени⁸. Од вкупно 81 избран градоначалник, избрани се 4 жени или 4,9%. Учествотона жените во локалните совети е 30%, како што пропишува законската регулатива со која се одредува најмалото учество на помалку застапениот пол. Ова прикажува дека се задоволуваат законските регулативи за номинирање и бројна застапеност на жените на кандидатските листи, но нивната застапеност во донесувањето одлуки значајно се намалува како се оди повисоко во институционалната хиерархија.

7 Изборен законик, Сл.весник на Р. Македонија бр.40 од 31.3.2006 година

8 Информација во врска со заклучокот на Владата на Република Македонија за наодите од анализата за квалитативното учество на жените во јавниот и политичкиот живот во единиците на локалната самоуправа, со заклучоци кои ќе бидат во функција за надминување на евентуалните констатирани слабости, Министерство за труд и социјална политика, 2011 достапна на: http://www.mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/informacija%20za%20analiza_lokalna%20samouprava.pdf

Кога станува збор за вклученост на жените во други процеси на одлучување, како што се комисији, одбори на национално и локално ниво, ситуацијата станува уште покритична. Податоците покажуваат дека иако постои одредба во Законот, учеството на обата пола во комисији и одбори, во органите и телата на одлучување, на национално и локално ниво, не треба да е помало од 40%, фактичката состојба покажува дека жените не учествуваат доволно во работата на управните одбори и дека законската регулатива не се почитува.

Анализата за квалитативното учество на жените во јавниот и политичкиот живот доставена до Владата на Република Македонија покажува дека 201 жена е на раководна позиција во општинската администрација и јавните претпријатија, во споредба со 609 мажи⁹. Речиси три пати повеќе мажи се на позиции кои се раководни и каде се носат одлуки. Во дел од општините, жените воопшто и не учествуваат во работата на управните одбори, а во друг дел се многу малку застапени. Од анализирани 68 општини, вклучувајќи го и градот Скопје, 158 жени се членови во управните одбори наспроти 483 мажи. Во истата анализа се известува и за застапеноста на жените на најниското ниво на одлучување во локалната заедница – т.н. рурални/урбани заедници. Имено, само во 13 урбани/рурални заедници жените се јавуваат како претседатели. Во досегашните истражувања и анализи отсутствуваат показатели за вклученост на жените во другите постоечки демократски механизми кои овозможуваат влијание врз политичките процеси на донесување одлуки, како на пример граѓанските иницијативи или преку активности на невладините организации и сл.

Меѓутоа, бројната застапеност на жените во институциите не значи конечно остварување на родова еднаквост. Квалитативните индикатори за вклученоста на жените во политиката и придонесот кон родова еднаквост отсутствуваат од постоечките извештаи и досегашните истражувања.

Во ова истражување интересот за вклученоста на жените во донесувањето одлуки се разгледува преку тоа колку жените се вклучени во донесувањето на одлуките во локалната заедница и во донесувањето на одлуките во семејството/домаќинството.

3.1.3 Воведување на принципот на еднакви можности на жените и мажите во политиките и програмите на единиците на локалната самоуправа

Еден од најважните индикатори за родова рамноправност во општеството, кој исто така произлегува од законот, е инкорпорирањето на принципот на еднаквиможности на жените и мажите во политиките и програмите на единиците на локалната самоуправа. Досегашните анализи за имплементација на законот во оваа насока се фокусирани на квантитативните показатели за воспоставување на т.н. „родова машинерија“ во единиците на локалната самоуправа и постоење на стратешки документи за родова еднаквост како чекори за воспоставување на база за воведување на родот во политиките и програмите. Една од анализите за имплементација на законот во единиците на локалната самоуправа¹⁰ укажува дека покрај постоењето, односно воспоставувањето на машинеријата, и нејзиното функционирање оди споро. Анализата укажува дека комисиите за еднакви можности на мажите и жените (КЕМЖМ) при советите на општините покажуваат слаба активност во насока на инкорпорирање на принципот на родова еднаквост во предложените програми

⁹ Ibid.7

¹⁰ 2 Годишното истражување – Мониторинг на напредокот во примената на Законот за еднакви можности на жените и мажите, Акција Здруженска, Скопје 2014 година

до Советот на општината. Од друга страна, и ЕЛС покажуваат слаби резултати во промоцијата на еднаквите можности. Само во 15% од општините била промовирана некаква посебна мерка која има за цел унапредување на родовата еднаквост. Најчестите причини кои се детектираат се однесуваат на слабата сензитизираност на општинската администрација, но и политичките претставници во советите на општините за реалното постоење на родова нееднаквост во општеството, поради што оваа тема не претставуваа приоритет на општината. Дополнително, лошата економска ситуација во општините се третира како главна бариера во промоцијата на родовата еднаквост. Од ова произлегува дека димензијата на инкорпорирањето на принципот на еднакви можности во политиките и програмите на локално ниво останува да биде главен предизвик во остварувањето на целите на Законот за еднакви можности на жените и мажите и во промоцијата на родовата еднаквост.

3.1.4 Ресурси за промоција на родовата еднаквост и родово одговорното буџетирање на локално ниво

Друг индикатор за состојбата со родовата еднаквост може да биде и вложувањето на државата или локалната самоуправа во конкретни ресурси насочени кон нејзино унапредување. Во оваа насока, во буџетот за 2014 година, за прв пат се одвоија буџетски средства за конкретни активности на Секторот за еднакви можности при Министерството за труд и социјална политика, средства кои се насочени кон унапредување на родовата еднаквост и еднаквите можности на жените и мажите. Тоа укажува дека сè уште се прават првите чекори кон препознавање на родовата еднаквост како домен во кој е неопходно и вложување на финансиски ресурси¹¹. На локално ниво, во мал дел од општините се одвојуваат средства за активности насочени кон промоција на родовата еднаквост. Реализираните активности во насока на промоција на родовата еднаквост најчесто се финансирани од меѓународни организации.¹²

Уште еден индикатор кој многу повеќе ја одразува суштинската заложба за вложување во родовата еднаквост претставува постоењето на родово сензитивно буџетирање. Во последните години се забележува зголемена иницијатива за воведување на родово сензитивно буџетирање во државните институции и единиците на локалната самоуправа. Имено, во 2012 година Министерството за труд и социјална политика ја усвои *Стратегијата за воведување на родово одговорно буџетирање во Република Македонија 2012–2017*¹³. Стратегијата се фокусира на три области: 1) воведување на родова перспектива во програмите и буџетите на буџетските корисници на централно и локално ниво, 2) унапредување на законската рамка за вклучување на родово одговорното буџетирање, и 3) зајакнување на институционалните механизми и градење на капацитети потребни за вклучување на родовата перспектива во креирањето на политики и програми и соодветни буџети. Во однос на спроведувањето на

11 Регионален преглед и одговор на прашалник за имплементација на Пекиншката декларација и платформа за акција (1995) и резултатите од 23. сесија на генералното собрание (2000) за подготвување на регионален преглед и проценка во контекст на 20 години од усвојувањето на Пекиншката декларација и платформа за акција во 2015 година, Министерство за труд и социјална политика, 2014 год.

12 Информација во врска со заклучокот на Владата на Република Македонија за наодите од анализата за квалитативното учество на жените во јавниот и политичкиот живот во единиците на локалната самоуправа, со заклучоци кои ќе бидат во функција за надминување на евентуалните констатирани слабости, Министерство за труд и социјална политика, 2011 достапна на: http://www.mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/informacija%20za%20analiza_lokalna%20samouprava.pdf

13 Стратегија за воведување на родово одговорно буџетирање во Република Македонија 2012–2017, Министерство за труд и социјална политика, 2012

стратегијата забележани се првите чекори. Имено, МТСП изработи методологија¹⁴ за родовобуџетска анализа и нејзина промоција за органите на државната управа на централно ниво во 2014 година, како и оперативен план¹⁵ за 2015 година за имплементација на Стратегијата за родово одговорно буџетирање. Во него се најавува спроведување на родово буџетска анализа, со формулирање на препораки и показатели за промени во програмите на ресорните министерства и ЕЛС од родова перспектива.

Спроведената анализа на политиките, буџетирањето и децентрализацијата од родов аспект¹⁶ од 2014 година покажува дека вклучувањето на родов пристап во процесот на буџетирањево општините во Република Македонија е на многу ниско ниво. Всушност, може да се каже дека полека се воспоставуваат неопходните услови за вклучување на родовата перспектива во буџетирањето, но сè уште ваквиот процес не започнал да се одвива и со тоа суштински да се одразува во насока на подобрување на родовата еднаквост.

3.1.5 Промоција на родовата еднаквост на локално ниво преку овозможување пристап до основните социјални и инфраструктурни услуги и надминување на родовите стереотипи

Една од областите на интерес на ова истражување е поврзана со родовата еднаквост во социјалните домени. Овој тематски аспект се обработува во втората тема за промоција на родовата еднаквост преку овозможувањето на пристап на жените до основните социјални и инфраструктурни услуги и услови во локалната заедница, кои се суштински одредници за овозможување рамноправна позиција со мажите во општеството. Овој индикатор е од особено значење и заради потребата од родово сензитивен пристап во креирањето на политиките особено кога се во прашање најранливите категории жени во општеството. Родовата нееднаквост за жените од најмаргиналните социјални слоеви е уште поголема. Ова го покажуваат следните податоци од различни истражувања. Според последните податоци на Државниот завод за статистика¹⁷ 63,7% од неактивното население го сочинуваат жени. Од друга страна, мажите се јавуваат во 80% како носители на социјалната парична помош наменета за семејствата, а жените само во 20%¹⁸. Ова покажува дека постои голем број жени кои се целосно економски зависни од мажите или семејствата во кои живеат. Како што е наведено во извештајот подготвен во 2015 година за напредокот во имплементацијата на Пекиншката декларација и платформа за акција, анализата утврдила дека причината во овој диспарат не се законските одредби, туку патријархалниот кодекс на општеството којшто доведува до тоа семејството да одлучува барателите да се мажи, но и кај стручните работници во центрите за социјална работа да регистрираат мажи како носители на социјална парична

14 Методологија за родово одговорно буџетирање за органите на државната управа на централно ниво, Министерство за труд и социјална политика, 2014

15 Оперативен план за 2015 година за имплементација на Стратегијата за родово одговорно буџетирање 2012–2017, Министерство за труд и социјална политика, 2015

16 Ристеска, М., Димевска, Е. Процена на процесот на креирање политики, буџетирање и децентрализација на локално ниво од родов аспект, UN Women, 2014, Скопје

17 Анкета за работната сила, 2014, Државен завод за статистика, бр. 2.4.15.04 813, Скопје, јуни 2015

18 Регионален преглед и одговор на прашалник за имплементација на Пекиншката декларација и платформа за акција (1995) и резултатите од 23. сесија на генералното собрание (2000) за подготвување на регионален преглед и проценка во контекст на 20 години од усвојувањето на Пекиншката декларација и платформа за акција во 2015 година, Министерство за труд и социјална политика, 2014 год.

помош.¹⁹

Надминувањето на стереотипите поврзани со родовите улоги во општеството иако се детектираат во истражувањата како основни причини за постоењето на нееднаквата позиција на жените и мажите, сами за себе не претставуваат дел од истражувањата. На некој начин тоа останува да биде домен на социолошки и антрополошки научен интерес, но најчесто се изоставува во истражувањата кои имаат за цел да обезбедат податоци за понатамошно креирање на политики. Од друга страна, методологијата за родова анализа ги вклучува и претпоставува токму родовите стереотипи како неопходни за целосната анализа на специфичен контекст врз основа на која понатаму се развиваат програми и политики. Затоа, неопходно е да се вклучи и овој аспект во истражувањата и да се земе предвид во процесите на креирање политики за тие да придонесуваат за родова еднаквост.

3.1.6 Децентрализацијата – можности и предизвици за промоција на родовата еднаквост на локално ниво

Децентрализацијата е еден од најважните процеси кои во последната деценија влијае врз развојот на демократијата поттикнувајќи ги локалните заедници во создавање на свои и специфични политики кои одговараат на потребите на локалното население. Во ова истражување процесите на децентрализацијата се третираат како значаен дел од поширокиот контекст кој може да влијае стимулативно во поттикнување на демократските процеси во заедниците преку користење и практикување на различните механизми на вклучување на граѓаните во процесите на одлучување (пр. форуми на заедниците), но за поединечни региони, каков што е Полошкиот, значи дополнителен предизвик во однос на севкупниот социо-економски развој.

3.2. Состојбата со родовата еднаквост во Полошкиот регион

Состојбата со родовата еднаквост во Полошкиот регион ќе биде разгледувана преку анализа на општиот економски и демографски контекст и состојбата на жените во руралните средини, во отсуство на специфични податоци за регионот и преку општата проценка на граѓаните за родовата еднаквост и постоењето на родови стереотипи.

Полошкиот регион опфаќа девет општини од кои седум се со седиште во село, а помалку од една третина од населението живее во урбаните општини²⁰. Во овој регион има 310 178 жители од кои 73% од населението се етнички Албанци, 18,76% се етнички Македонци, 5,38% етнички Турци и други²¹.

Според податоците од Државниот завод за статистика за 2011 година, Полошкиот регион има индекс 46,9 кој во споредба со останатите покажува дека има најмал домашен бруто-производ по жител во однос на националниот просек на земјата²² и најмал економско-социјален индекс за развој. Околу 70% од населението во Полошкиот регион живее во рурални средини и во овој регион најголем дел од домаќинствата, 73,7%, живеат од

¹⁹ Ibid;1 стр.22

²⁰ Стратегија за регионален развојна Република Македонија 2009–2019, Влада на Република Македонија, 2009

²¹ Државен завод за статистика, Попис 2002г.

²² Извештај за сиромаштијата и социјалната исклученост во Република Македонија за 2011 година, Македонска платформа против сиромаштија, 2012 достапна на: http://mpps.org.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=191&Itemid=156

земјоделство. Во овој регион има најголем процент на население– приматели на социјална помош (37% од населението во 2011 година)²³.

Во извештајот за имплементацијата на Пекиншката декларација и платформа за акција се вели дека во просек, руралните жени сочинуваат 38% од лицата активни во земјоделството, ловот и шумарството, вклучувајќи ги и сезонските работници. Меѓутоа, исто така има проценки кои укажуваат на тоа дека 20% од економски неактивните жени кои работат во земјоделието, не се платени за тоа. Ваквите податоци укажуваат дека жените од руралните области се во многу неповолна ситуација која може да подразбира и нивно отсуство од официјални податоци, а тоа пак води кон отсуство од политиките на институциите или услугите кои тие ги нудат. Жените кои се занимаваат со земјоделство, може да ги користат мајчинските додатоци само доколку се регистрирани, активно се занимаваат со земјоделска дејност и се социјално осигурани.²⁴

Во оваа насока одат и податоците од истиот извештај кои покажуваат дека во најголем број случаи жените немаат сопственост врз имотот или средствата за производство. Тоа исто така доведува и до нееднаков пристап до средства за финансирање, кредитирање и инвестирање, односно целосно ја минимизира можноста за нивно економско зајакнување. Во просек, во помалку од 6% од семејствата во земјата, жените се сопственици на земјоделско земјиште или куќа.

Студијата за положбата и условите за живот на жените од руралните средини од 2012 година посочува дека „жените од руралните средини се соочуваат со пониско образование и висока стапка на невработеност, несигурни и ниски приходи“. Во однос на образованието, исто така, жените од руралните средини се во многу понеповолна позиција отколку жените од урбаните области. Во истата студија се вели дека „во просек жените од руралните средини главно имаат само основно образование и заостануваат зад жените од урбаните области, кои во просек имаат средно образование, и зад мажите од руралните области, кои се некаде меѓу овие две нивоа²⁵.

Во примерокот од истражувањето се покажува дека има поголем процент на жени со незавршено основно образование (12,6%, наспроти 4,4% мажи, или вкупно 26,6% од жените од примерокот се со низок степен на образование, наспроти 18,8% од мажите) што ја потврдува сликата дека и во однос на образованието, жените остануваат да бидат во понеповолна позиција која ги сместува во социјално ранливите слоеви на општеството.

23 Регионите во Македонија, Државен завод за статистика, 2012 достапен на: <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/Regioni2012.pdf>

24 Стратегија за демографски развој на Република Македонија 2008 – 2015, Министерство за труд и социјална политика, 2008

25 Перспективите на жените од руралните средини Основна студија за положбата и условите за живот на жените од руралните средини: препораки за родово сензитивни политики, 2012

Табела 2. Структура на примерокот според степенот на образование

Степен на образование	Пол	
	Мажи	Жени
Незавршено основно	4,4%	12,6%
Основно	14,0%	14,0%
Средно	47,4%	36,0%
Вишо/Високо	28,1%	35,3%
М-р/Д-р	3,5%	2,1%
Одбиле да одговорат	2,6%	0,0%
ВКУПНО	100,0%	100,0%

Податоците кои укажуваат на неповолната позиција на жените од руралните региони се и оние за вработеноста на жените, според кои три од четири жени во руралните области се невработени. Особено податокот дека највисоките стапки на невработеност се појавуваат кај младите жени од руралните области (59% кај жените меѓу 20 и 24 години, и 43% на групите на возраст меѓу 25 и 29 години)²⁶.

Еден од аспектите кои често се пренебрегнуваат кога се зборува за нееднаквиот третман и позиции на жените наспроти мажите, што особено ги засега жените од руралните региони, е превозот. Имено податоците покажуваат дека бројот на жени кои управуваат со моторни возила е помал од бројот на мажи, додека управување тешка земјоделска машинерија се смета дека не е женска работа. На државно ниво, во 2007 година само 25% од возачките дозволи се издадени на жени²⁷. На ова се надоврзува и проблемот со непостоење на редовен јавен превоз во руралните области. Тоа дополнително го ограничува движењето на жените од овие региони и може да се одрази и врз процесот на образование, но и барање работа, вработување и севкупното економско јакнење и квалитет на живот. Во студијата за перспективите на руралната жена се дава и преглед на опфатот на социјалните услуги, кои се предмет на ова истражување. Во нивната анализа се вели дека во Полошкиот регион има само две градинки, со осум објекти (со ограноците) кои овозможуваат вклучување на само 2,5% од вкупниот број деца во регионот. Кога овој податок ќе се поврзе со фактот дека жените се оние кои најчесто се грижат за децата или старите лица во домот, тоа исто така ја надополнува сликата за постоечката родова нееднаквост што се протега и влијае врз сите аспекти на социјалниот и општествениот живот на жената.

3.2.1. Како граѓаните ја проценуваат родовата еднаквост во Полошкиот регион

Родовата еднаквост граѓаните ја оценуваат на скала од 1 до 5, каде 1 е најниска оценка, а 5 највисока оценка за еднаквоста. Податоците покажуваат дека 33,5% од граѓаните ја оценуваат состојбата со средна оценка 3. Средната вредност од оценките исто така се наоѓа околу просекот кој изнесува 3,21. Меѓутоа, што значат овие податоци и бројки? Дали средната оценка значи дека родовата еднаквост е на половина пат да биде остварена? Дали средната оценка значи дека некои од испитаниците едноставно немаат став или се индиферентни кон ситуацијата? Во отсуство на дополнителни показатели кои може да ги потврдат или отфрлат

²⁶ Ibid 1

²⁷ Националната стратегија за намалување на сиромаштија и социјална исклученост 2010–2020

ваквите тези, податоците ќе ги анализираме преку разделената статистика и во контекст на останатите податоци од истражувањето.

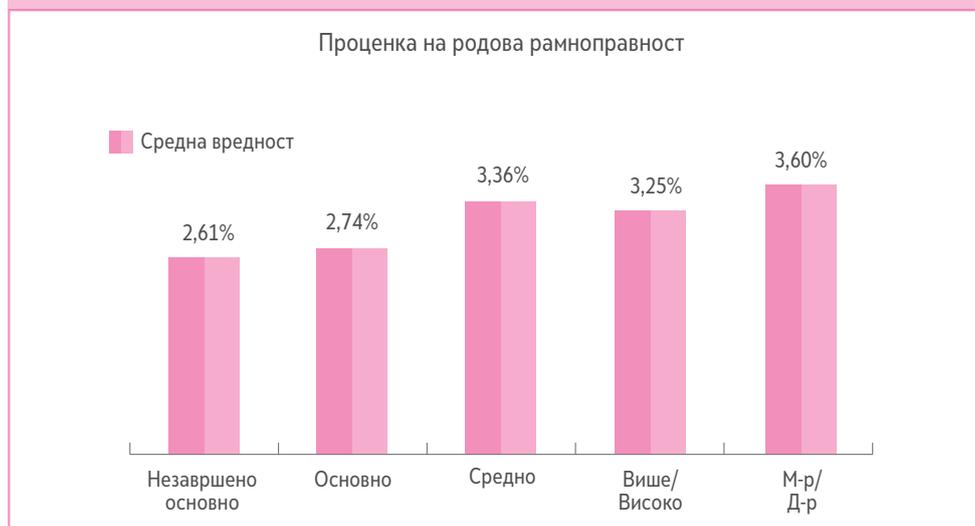
Разделената статистика покажува дека има разлики во оценката за родовата еднаквост според етничката припадност, односно Македонците ја оценуваат состојбата со родовата еднаквост попозитивно, отколку Албанците, од кои една третина ја оценуваат состојбата со ниски оценки.

График 1. Општа оценка за еднаквоста на мажите и жените во нивното окружување

Исто така, перцепцијата за родовата еднаквост зависи и од нивото на образование на испитаниците. Податоците покажуваат дека најниска средна вредност имаат испитаниците со незавршено основно образование (2,61) и основно образование (2,74), додека испитаниците со магистерски и докторски степен на образование ја оценуваат состојбата со родовата еднаквост попозитивно со средна вредност 3,60.

График 2. Средна вредност на проценките за родовата еднаквост според степенот на образование

Во контекст на пошироката слика на родовата нееднаквост, особено за жените во руралните средини, се поставува и прашањето дали ваквите оценки ја одразуваат реалната ситуација и дали постои јаз помеѓу реалната состојба и перцепцијата за родовата еднаквост кај граѓаните. Искуствата од спроведените фокус-групи и дискусии со жени од различни социјални слоеви, го потврдува постоењето на декларативно позитивна оценка за родовата еднаквост или повеќе препознавање на нееднаквоста. На пример, една од соговорничките во фокус-групата во Гостивар вели:

„И ние како граѓани немаме осетиено иакова дискриминација, мажи, жени, не сме осетили дека сме некаде поценети како појол, има еднаквост, немаме осетиено иако нешто.“

Ваквата перцепција исто така често се темели на постоењето напредок во однос на еднаквоста споредено со минатото. Често жените велат дека сега состојбата е многу подобра отколку во минатото или прават споредба со одредени средини каде владеат традиционални вредности наспроти други средини каде оценуваат дека жената е порамноправна со мажот. Следните извадоци може ова да го илустрираат.

„Како појорано не е, секако, но секако дека би требало да има подобрување и сега“ (фокус-група во Гостивар)

„Во последно време се менуваат нештата, како што кажаа, има многу млади што може да дојдот каде каде бидеме барем делумно еднакви со мажите...“ (фокус-група во Росиуше)

„И во Тешово е исто, има некои што се потрадиционални, одиш со маж во ресторан не можеш да нарачаш „За жена ми поа и поа, на појр.“ (смење) Зашто не ти личи на конобарот да му кажеш јас сакам ова и ова? Што има он во мое име да ми нарачува?“ (фокус-група во Тешово)

Кога разговорот се одвива на некоја конкретна тема, на пример за учеството на жените во различни области или за достапноста на одредени услуги, тогаш жените многу конкретно зборуваат за нееднаквоста. Овие податоци се прикажани подолу во извештајот.

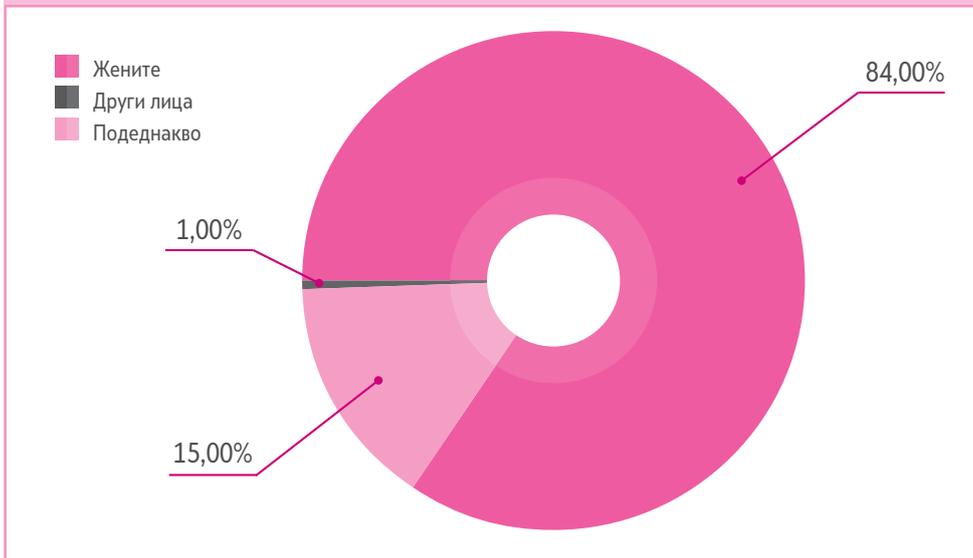
3.2.2. Состојбата со родовите стереотипи во Полошкиот регион

Родовите стереотипи се разгледувани како дел од контекстот во истражувањето иако во структурата на истражувањето тие се посебен тематски аспект од втората тематска област за промоција на родовата еднаквост на локално ниво. Ваквото поместување е оправдано поради влијанието на стереотипите на двете тематски подрачја – еднаквоста во одлучувањето и промоцијата на родовата еднаквост, на што укажуваат самите податоци од истражувањето. Имено, податоците од истражувањето укажаа дека стереотипните улоги го одразуваат најширокиот социјален контекст и на тој начин влијаат врз позицијата на жените во општеството, нивното учество во општествените процеси и пристапот до инфраструктура и социјални услуги.

Состојбата со стереотипите во истражувањето беше оценувана преку прашања кои се однесуваат на традиционалните родови улоги во семејството.

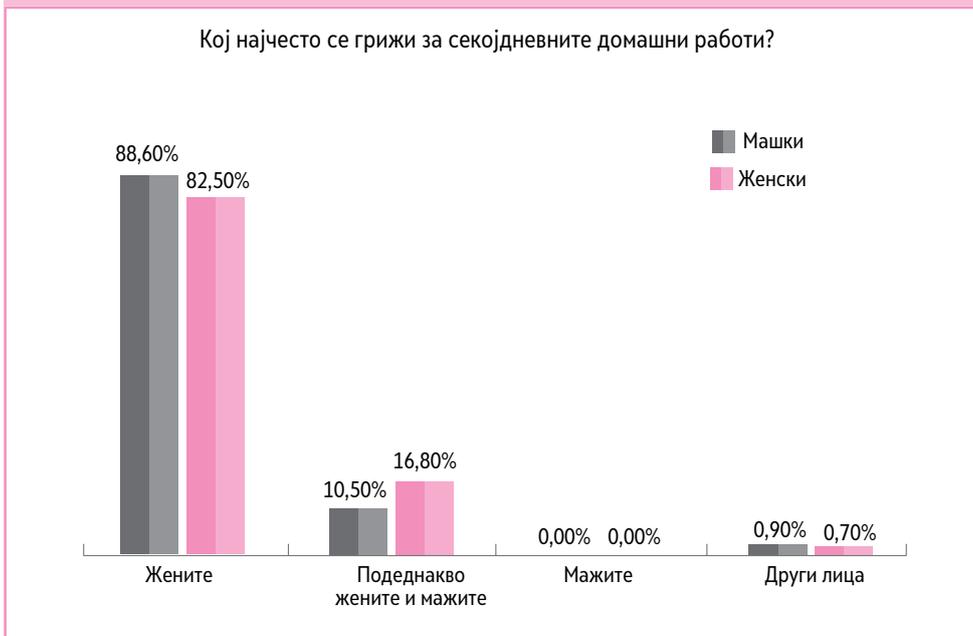
На прашањето „Кој најчесто се грижи за секојдневните домашни работи (готвење, чистење, пеглање и сл.) во вашиот дом?“ 84% од испитаниците одговориле дека тоа го прават жените во семејството. 15% одговориле дека таа работа ја вршат подеднакво членовите на семејството, а ниту еден од испитаниците не одговорил дека тоа е мажот во домаќинството.

График 3. Процент на лица кои се грижат за секојдневните домашни работи

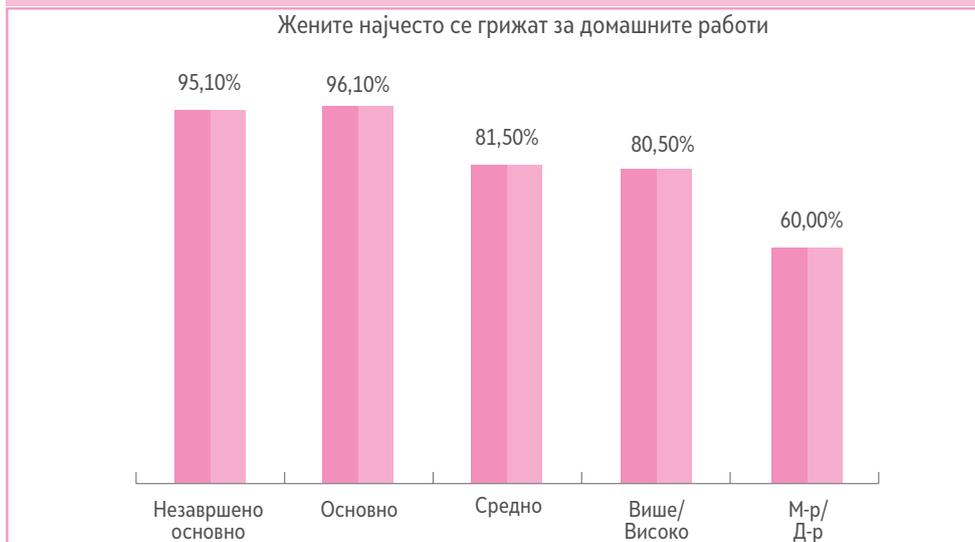
Интересно е што во разделената статистика според полот, жените во поголем број известуваат дека домашните обврски се распределени подеднакво, додека мажите малку повеќе и од жените велат дека најчесто за домашните работи се грижат жените.

График 4. Кој најчесто се грижи за секојдневните домашни работи според пол

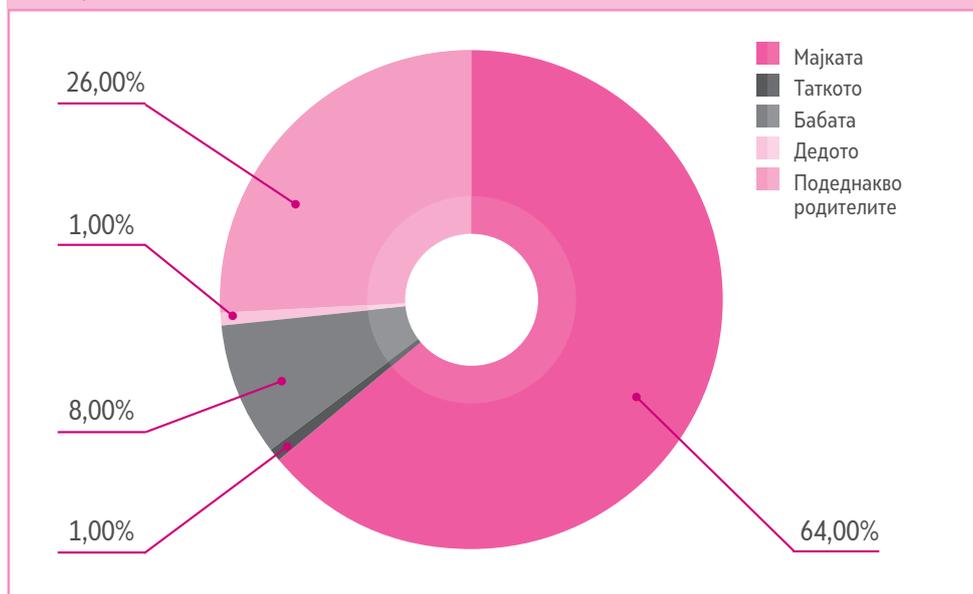
Кај испитаниците со понизок степен на образование домашните работи во над 95% ги извршуваат жените, додека овој процент е многу помал (60%) кај испитаниците со магистерски и докторски степен на образование.

График 5. Процент на одговор дека жената/те најчесто се грижат за домашните работи според степенот на образование

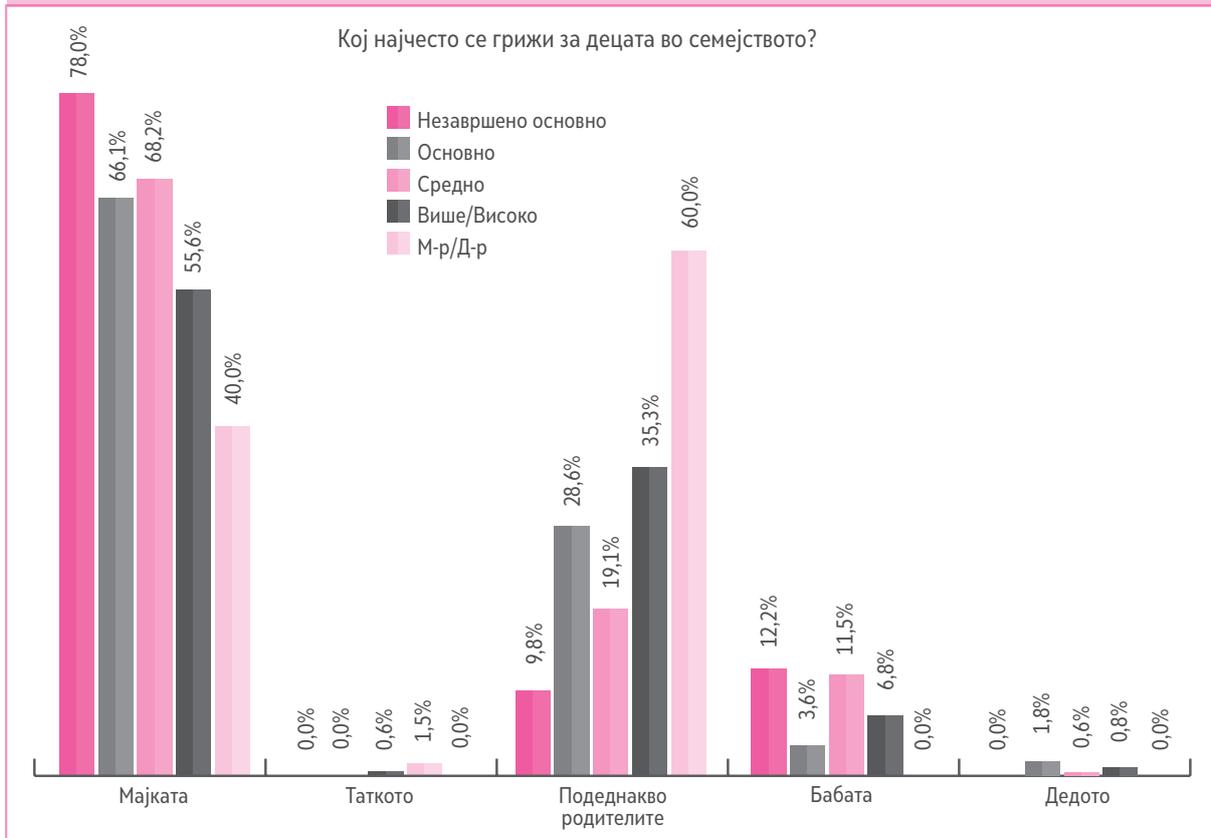
Слична ситуација е и со родителската улога која во најголем дел целосно е препуштена на мајката, 60% од испитаниците велат дека мајките најчесто се грижат за децата и само 26% дека двајцата родители се вклучени подеднакво во одгледувањето на детето/децата. Таткото како некој кој најчесто се грижи за децата е присутен во само еден процент од случаите.

График 6. Процент на лица кои најчесто се грижат за децата во семејството

Во однос на образованието, грижата за децата е исклучиво кај мајката кај 78% од испитаниците со најнизок степен на образование, а 40% кај испитаниците со магистерски и докторски степен на образование.

График 7. Одговори на прашањето „Кој најчесто се грижи за децата во семејството?“ според степенот на образование

Стереотипите за жените вклучени во јавниот живот кои произлегуваат повторно од патријархалните норми за улогата на жената влијаат негативно и придонесуваат за малото присуство на жените од јавниот живот. Жените кои се занимаваат со јавна функција или се присутни во јавниот живот се смета дека ги напуштиле целосно вредностите кои се однесуваат на домот и семејството.

„(превод) Еден конкретен пример за жениње во политичките партии, кои можеби се успешни и достигнуваат високо ниво, колку и да работат на крај сејак ќе речат: Само празни зборови се нејзините.“

„Ги оставила децата и отишла таму...“

„Ако има некоја жена што се истакнала веднаш „Ејне таја сега со политика се измеша... Збраила на фамилија, на семејство, на маж, само по фризер, по козметичари, по телевизии“ (смешкање и одобрување во групата од друѓи учеснички) Самите жени што го коментираат.“

За жените ова може да претставува дополнителен товар кој произлегува директно од стереотипните улоги и ги става во позиција на постојано докажување дека тие треба да бидат најмалку подеднакво успешни во домот како и во професијата.

„Добро, истој уште размислување дека жената треба да биде дома, да го чува домот, да биде мајка домаќинка.“

„И да донесе пари дома“ (се смешка)

„Сè љавиме ние сега, кој работи – работи и дома, и чисти, и за децата се грижи“.

„Да, ама може и сè да се најрави“.

„Да може и суџермен да бидеш“. (се смешка)

„Superwomen сега“. (смеене)

„Малку е љовешко, дали кариера да одржуваш или семејство, љовешко е...“

Патријархалните норми за некои жени подразбираат предизвици кои се однесуваат на можноста воопшто да донесуваат одлуки за себе и да имаат самостоен социјален живот.

„Има села каде што жена не може да излезе од дома сама“.

„Како е во месината од каде што вие доаѓате?“

„Во Тетрце жени се љослободни, нормално љреба само да го извесиат дека одаи некаде“

„И во нејзино место (Тетрце) има сљрошвсљавеносљи– љосљојат семејства како што е нејзино место се љослободни, но има и семејства каде што жени немаат никаква слобода.“ (фокус-група Тетрце)

„Има случаи каде што жена сака да оди на работа, а мажот не ја љушта. Има и љтакви случаи“. (фокус-група Маврово-Росљуше)

Претставниците на општината одговараа на прашање за тоа на кој начин општината се справува со родовите стереотипи. Во една од општините се работи на справување со стереотипите преку активно вработување и промоција на жени претприемачи. Во други три општини има спорадични проекти и активности (трибини, работилници, семинари и сл.), додека три општини немале вакви активности.

Ваквите податоци на некој начин даваат сосема поинаква слика за социјалниот контекст во кој се согледува состојбата со родовата (не)еднаквост. Иако постојат законски регулирани механизми кои треба да придонесат за воспоставување на еднаквоста, социјалниот контекст во Полошкиот регион сè уште ги исцртува ограничувањата за голем дел од жените во овој регион во остварувањето на нивната еднаквост во општеството, особено за жените со низок степен на образование.

Врз основа на податоците и анализата на контекстот, може да се укаже на потреба од програми за едукација и подигање на свеста на граѓаните за препознавање на родовата нееднаквост во општествениот живот и ефектите од нееднаквоста врз севкупниот економски и социјален развој во регионот. Исто така, потребно е вмрежување и соработка на граѓанскиот сектор и локалните институции на програми за промоција на родовата еднаквост, како на пр. за татковството и еднаквата распределба на домашните обврски.

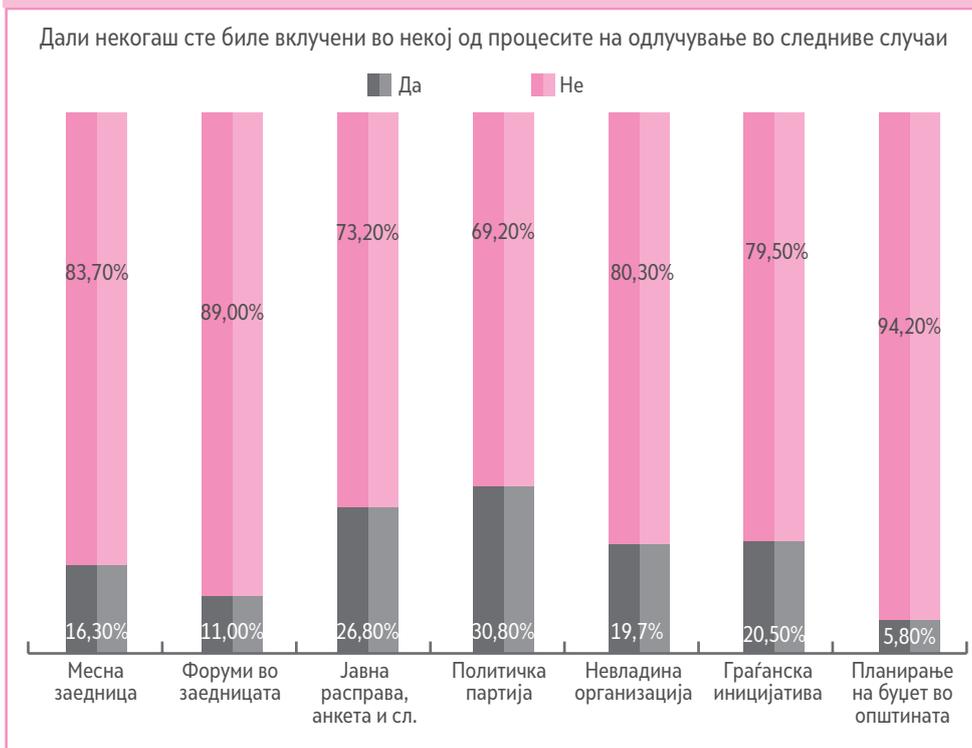
ЕДНАКВОСТ ВО ОДЛУЧУВАЊЕТО

4.1 Вклученост во донесувањето одлуки на локално ниво

Еднаквоста во одлучувањето во истражувањето беше анализирана преку прашања поврзани со вклучувањето на граѓаните во процеси на донесување одлуки на локално ниво, на различни начини: преку месна заедница; форуми во заедниците; јавна расправа, анкета и сл. организирани од општината; политичка партија; невладина организација; граѓанска иницијатива (петиција, протест и сл.).

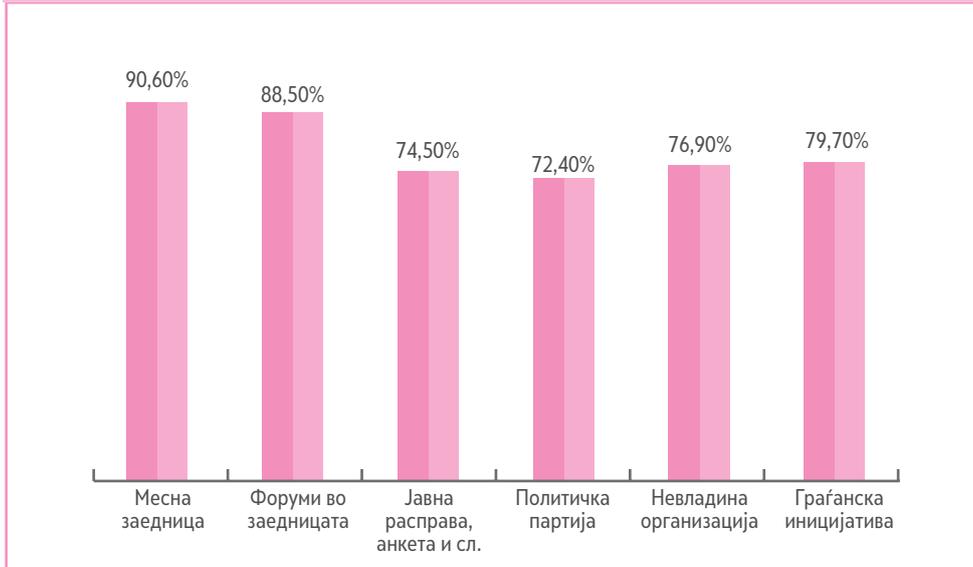
Податоците од анкетата покажуваат дека многу мал дел од граѓаните се вклучуваат во каков било процес на донесување одлуки. Само 16,3% од сите испитаници на некаков начин биле вклучени во процес на донесување одлука во месната заедница, 26,8% во процес на донесување одлуки организирани од општината, 20,5% во некаква граѓанска иницијатива. Најголем број граѓани биле вклучени во процеси на донесување одлуки во политичките партии 30,8%. Најмало учество на граѓаните има во процесите на планирање на буџетот во општината. Само 5,8% од граѓаните биле вклучени во ваков процес.

График 8. Вклученост во процесите на донесување одлуки

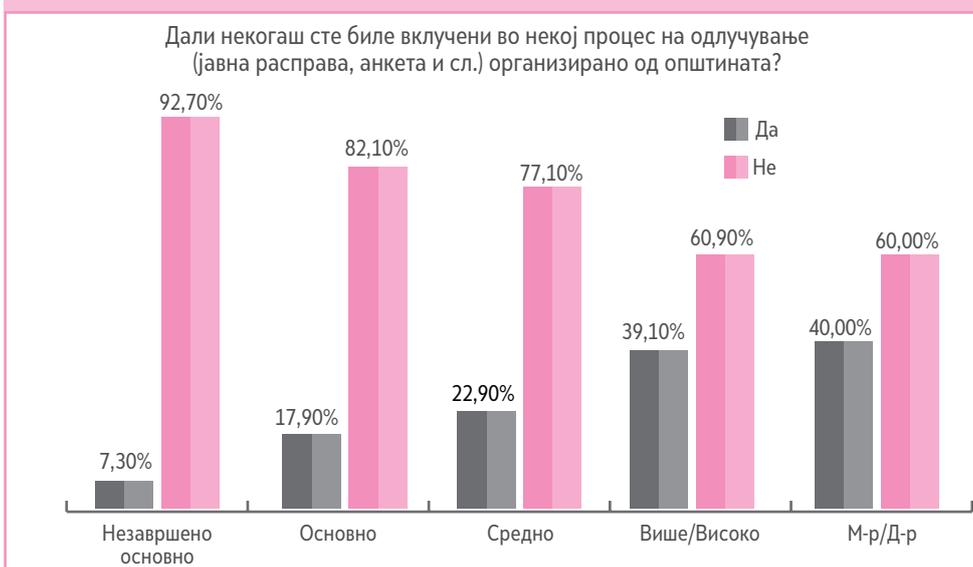
Процентот на жени што се вклучиле во донесување одлуки на локално ниво во најголем број случаи е помал од оној на мажите. Најголема разлика во учеството на мажите и жените има учеството на донесување одлуки во месната заедница. Тоа укажува дека сè уште постојат слаби или неразвиени демократски капацитети кај граѓаните и дека голем број од демократските механизми за нивно вклучување во процесите на донесување одлуки не се искористени. Ова дополнително се одразува во невклучување на жените во одлучувањето на локално ниво и воопшто во јавниот живот и јавната сфера.

График 9. Процент на жени кои не биле вклучени во процес на донесување одлуки

Граѓаните со понизок степен на образование послабо од оние со повисоко образование учествуваат во сите процеси на донесување одлуки. На пример, најголем број од граѓаните кои никогаш не биле вклучени во процесите на донесување одлуки организирани од општината (јавна расправа, анкета и сл.) се со низок степен на образование (92,7% од испитаниците со незавршено основно образование и 82,1% од испитаниците со основно образование).

График 10. Процент на вклученост во одлучување организирано од општината според степенот на образование

Вклучувањето на жените во процесите на донесување одлуки најчесто се гледа преку учеството на жените во политичките партии како нивни претставници. Во однос на овој домен на учество на жените, дискусиите во фокус-групите покажуваат дека вклучувањето на жените е најчесто поврзано со исполнување на законските обврски, преку номинирање на жените на изборните листи, но дека во суштина нивното влијание врз одлуките или пак нивното поставување на лидерски позиции е често доведено во прашање.

„Со проценителна застапеност на жени советнички е подобрена ситуацијата, има неколку жени од политичките партии што се советнички, меѓутоа не знам колку е нивното влијание за донесување на одлуките во општината“.

„Родовата еднаквост не знам дали е на она ниво на кое што треба да биде. Мислам дека Комисија и Комисија за родова еднаквост, но ние како жени не гледаме голем бенефит“.

„начи жени се вклучени само колку што треба да бидат законски за да може да се донесат одлуки (извадок од фокус-групата во Тетово)“

Во фокус-групата во Гостивар се дискутираше и за тоа дека жените иако се вклучени, нивниот глас малку се слуша и дека има малку услови за тоа. Слабостите ги лоцираат и во слабата организираност и солидарност меѓу жените, да се поддржуваат едни со други, но и во вештините да ги застапуваат прашањата што за нив се значајни.

„Тоа што е важно е што жени не ги има во политичките партии, но некако не инсистираат нивните идеи и цели да ги прикажат, како да влегуваат во програмата на партијата како што е, формално и полека полека се вклопат, ги има како имиња, ги има како фигури, ги нема кога треба да се одлучува. И мене тоа ми пречи! И затоа веднаш кога ќе почнам да зборувам, зборувам со повисок тон. Затоа мислам дека е крајно време да ја видиме реалноста, да ги има, но кое е нивното влијание?“

Што мислите на што се должи тоа послабо влијание, дури и кога се на висока позиција“?

„Мене ми се чини дека целосната политика го прави тоа. Земи ја нашата држава какви принципи има по кои мора да работиме? Еве ги слушаме бомбите и сè што се случува...јас мислам дека тоа е...системот не ни чини“.

„И друго, меншалистите не ни чини“.(да,да, согласување во групата)

„Програмата на политичката партија е иако направена, дизајнирана што секогаш моќта на водење, на управување им се дава на нив. Е сега слабоста е пак кај жени кои во овој контекст не успеале доволно добро да се организират и да лобираат. Значи да не критикуваме само политика туку ни фали лобирање“.

„И женскиот меншалист, некогаш треба некоја жена да ја ставиме да се бори и да ја поддржуваме, но иако нема поддршка од нас, не знам, тоа е мое мислење“.

Во сите три фокус-групи разговорите за еднаквоста и вклученоста на жените во донесување одлуки допираа до прашањето колку воопшто жените се слободни самостојно да донесуваат одлуки за себе и со кои ограничувања се соочуваат во семејството и во заедницата. Следниот извадок од фокус-групата во Маврово-Ростуше може да го илустрира тоа:

„Ама овде, овде можеш да имаш некакво влијание, на мажот можеш...може да ти даде секако право, ама од луѓето... Аааа види сега мажот ја пушти! Знаеш уште е она, што ќе рече некој. Кај некои уште влијае тоа, не е сега, ама некаде уште“.

„Сами си се уназадуваме, сами, и да сакаш нешто да покренеш – е чекај, комшиите што ќе речат, срамота е ова, срамота е што да облечеш, срамота е вamu да одиш, срамота е со тебе да се дружиш и сама ќе си се зајучаш дома, не вamu, не таму...И тлус и да си покренеме нешто, нема да не послушаат“.

„Ние сме си криви, за работата ти пушта, а да одиш негде не, е како така? Ако може за работата за пари да извадиш, може и за грдо“.

Причините за слабата вклученост на жените во донесувањето одлуки често се префрлаат кон самите жени, нивната пасивност, послушност и конформирање на социјалните норми во средината кои се препознаени и се нарекуваат традиционални вредности и култура во која местото на жената е во домот.

Само мал дел од жените кои беа учеснички во фокус-групите, особено оние кои се политички активни или активни во невладиниот сектор имале можност да бидат вклучени во некои од процесите на донесување одлуки (форум на заедниците, состанок во месната заедница или граѓанска иницијатива преку некоја невладина организација). Останатите најчесто не биле информирани за овие случувања или воопшто за постоење на овие можности. Кога ги поставувавме овие прашања, дел од жените одговараа со „не знам“ или едноставно ги креваа рамениците и изгледаа збунето. Исто така, се случува да останат препознаени специфичните потреби на жените. На пример, во фокус-групата во Гостивар кога беше поставено прашањето за вклучување на иницијатива која би го подобрила животот на жените, насочена кон директно подобрување на родовата еднаквост се појавува објаснување кое подразбира безусловно прифаќање на родово неутралниот пристап.

Можете да се сетите на некое барање кое конкретно би го подобрило животот на жените, да било земено како приоритет или да било отфрлено во општината ?

„Не се работело тука кај нас за жени, за мажи, се работело генерално за граѓани.“

Родово неутралниот пристап како појдовна позиција се појавуваше и во разговорот за вклучувањето на жените во процесот на планирање на буџетот во општината. Оние жени кои учествувале во ваков процес (вработени во општината, претставници на политичка партија или невладини организации) коментираа дека нивното присуство таму било засновано на нивната професионална позиција и како граѓани.

„Да, но пак тука беа ставени на маса поголеми проблеми од јавен интерес околку за жени и нејзината позиција“.

„Во буџетските форуми, мислам, беа поделени на групи, ама немаше конкретно за женски права“.

„Немаше од тоа дека не ја гледаа важноста на проблемот, во буџетските форуми имаше поважни теми и проблематични теми ама не нешто поврзано околу жени и женските потреби, мислам, земено во целина, што значи дека буџетот на о. Гостивар за 2015 год. нема пари за некакви прашања или активности за жени“.

Оние жени кои биле вклучени во некаква иницијатива зборуваат за тие искуства како обесхрабрувачки бидејќи завршиле со негативен исход. Еве еден пример за иницијатива во Јегуновце:

„Во моменти ми шекна на една иницијатива, имено барање, од пред три години-три родителки, значи нашите деца огај во градинка во Јегуновце, имавме бенефиција да имаме објект каде може да ги смесиме децата. Таа градинка е толку рунирана, што е стравно каде децата ни престојуваат и ние три жени отидовме со иницијата лично до градоначалникот да ни даде простор што отштинаа то имаше добиено со донација, груп простор, кој стоеше заворен 4-5 год. Градоначалникот не прими, ни кажа некои образложенија кои не држеа вода, дека тој простор е строго наменски за амбуланта, норвешка донација. Во тој објект по неколку месеци се смести Јавното комунално претпријатие, значи амбуланта до ден-денеска не постои, а нашите деца се уште огај во тој руниран објект. Ние и преку медиуми, ја викнавме Алфа телевизija и нашите локални, то промовираме проблемот, ама ништо. Е дури годинава се поставија некои земелници за нова градинка, ама се уште нема ништо. Ние имавме некаква иницијатива, но таа зајре. Цабе ние што се трудиме...“

„Само кога се избори се вешуваат.“

„Да, пред избори се ни вешуваат.“

„Не се слуша гласот на граѓаниите.“

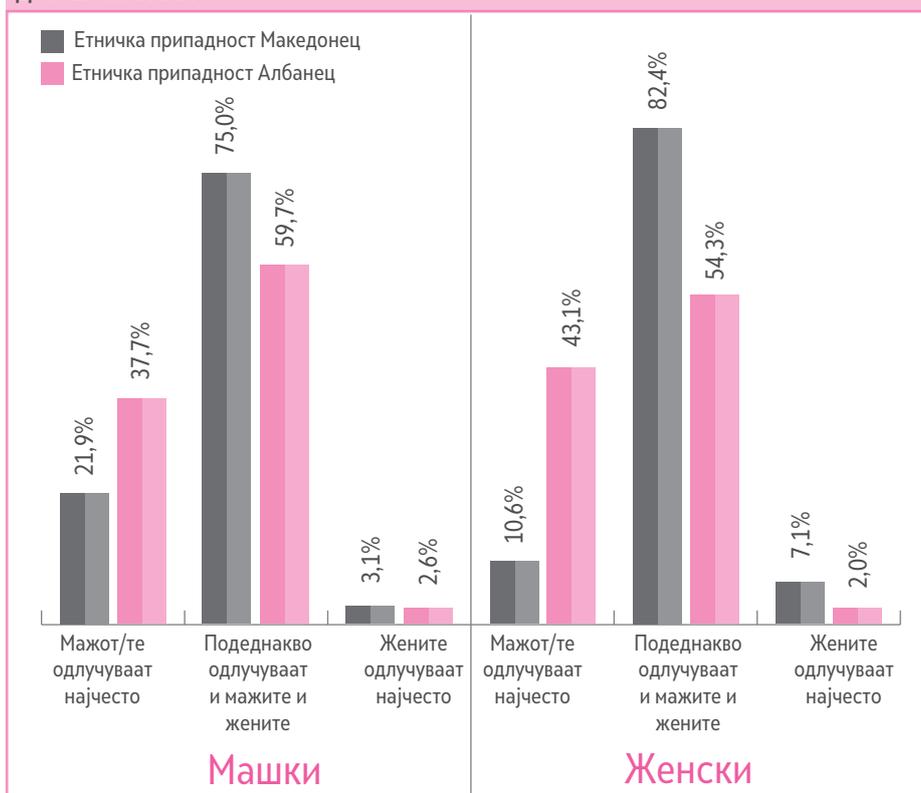
„А тогшото на жената.“

Во податоците од општините, исто така, се потврдува дека само во две општини имало иницијатива започната од жени за отворање детска градинка.

4.2 Еднаквост во одлучувањето во семејството

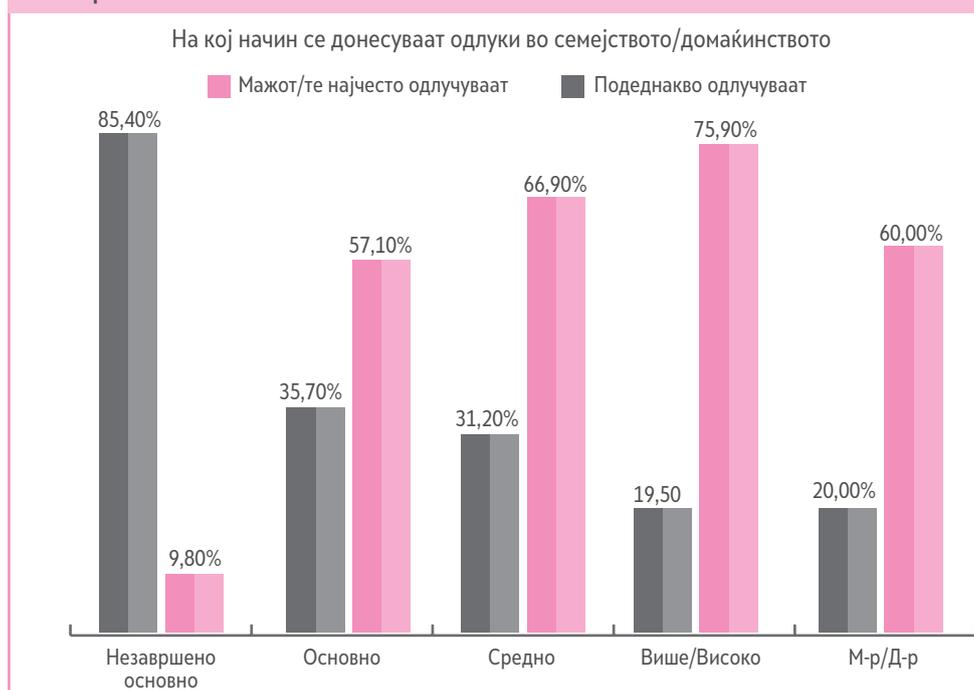
Податоците од анкетата покажуваат дека една третина (34%) од вкупниот број испитаници велат дека мажот најчесто ги носи одлуките во семејството. Овој процент е поголем кога поединечно се гледаат податоците во однос на пол и етничка припадност. Така, 43% од Албанките изјавуваат дека мажот ги носи одлуките во семејството, наспроти 10,6% од Македонките.

График 11. На кој начин се донесуваат одлуки во семејството/домаќинството

Нивото на образование се покажува дека е поврзано и со овој домен на родова еднаквост. Најголем процент испитаници со ниско ниво на образование, 85,4%, од оние со незавршено основно образование, велат дека мажите се најчесто тие кои носат важни одлуки во семејството, наспроти 19,5% од оние со високо образование.

График 12. Како се носат одлуки во семејството според степенот на образование

Овие податоци сами за себе укажуваат на состојба која ја потврдува нееднаквата позиција на голем број жени во домот, особено жените кои имаат ниско ниво на образование. Состојбата може да се согледа многу појасно или подлабоко преку квалитативните податоци од фокус-групите, дел од нив изложени погоре, од коишто може да се согледа каква е позицијата на жените во однос на слободата да одлучуваат за себе и своите потреби. Тие податоци зборуваат дека жените ја перцепираат својата позиција како подобра тогаш кога жената може да добие дозвола од мажот да работи или пак да излезе сама за каква било потреба.

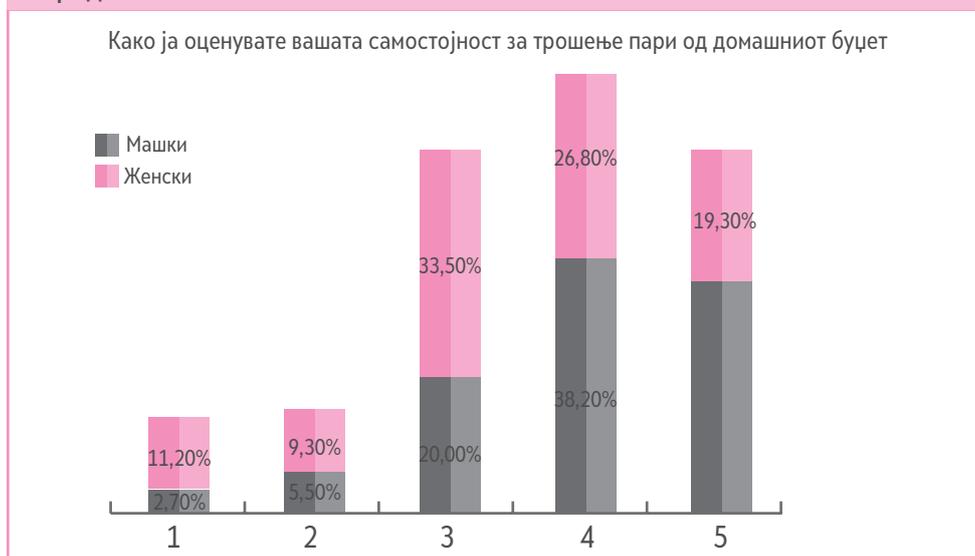
4.3 Еднаквост во економското одлучување на локално ниво

Во однос на вклучувањето на жените во економското одлучување на локално ниво, податоците од анкетата покажуваат дека само 5% од жените биле вклучени во планирањето на буџетот во општината. Податоците добиени од интервјуата со претставници на општините укажува на тоа дека потребите на жените при креирањето на буџетот на локалната заедница во три општини воопшто не се земаат предвид, додека во другите општини за тоа служат форумите, јавните дебати и конкретните иницијативи до комисиите на советот на општината.

Квалитативните податоци од фокус-групите потврдуваат дека и оние жени кои биле дел од овој процес биле вклучени во него без вклученост на родовата перспектива во процесот на планирање. Тоа покажува дека учеството на жените не го гарантира ниту го обезбедува нивното влијание за подобрување на родовата еднаквост, односно планирање на родово сензитивен буџет, за што е потребно сензитизирање и специфични вештини на сите луѓе вклучени во процесот, особено на оние кои го водат овој процес.

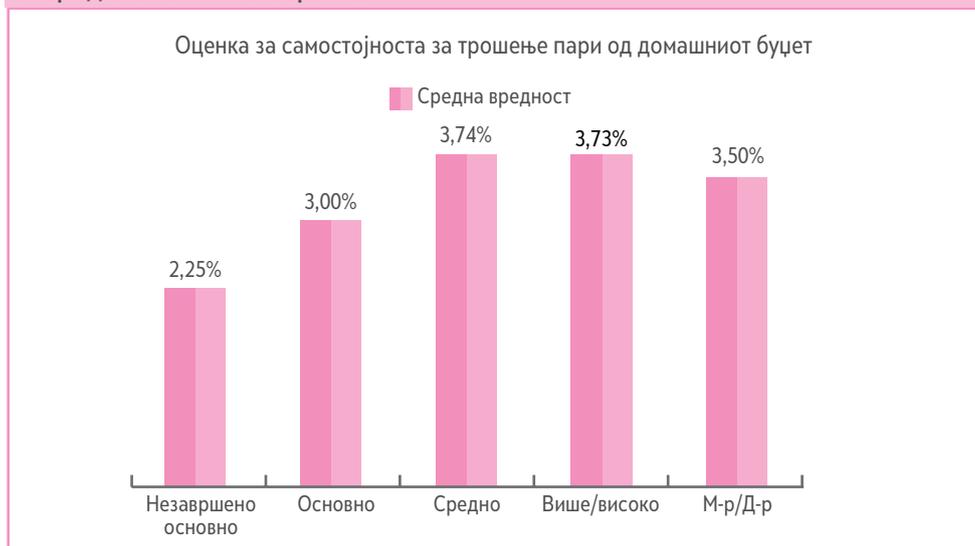
Прашањето за независноста при одлучувањето за трошење пари од домашниот буџет дава дополнителна потврда за поголеми ограничувања на жените во однос на мажите. Имено, 20,5% од жените ја оценуваат самостојноста при трошење на парите од домашниот буџет со најслаби оценки, наспроти 8,2% од мажите кои оваа состојба ја оценуваат со најслаби оценки.

График 13. Оценка за самостојноста за трошење пари од домашниот буџет според пол

Испитаниците со понизок степен на образование ја оценуваат со пониска оценка самостојноста во трошењето пари од домашниот буџет. Испитаниците со незавршено основно образование со 2,25, наспроти испитаниците со завршено високо образование кои имаат средна оценка 3,73 или оние со магистерски и докторски степен на образование со средна оценка 3,50.

График 14. Оценка за самостојноста за трошење пари од домашниот буџет според степенот на образовани

Вклучувањето на граѓаните, и особено жените како дел од другите демократски механизми (месна заедница; форуми на заедниците во општината; јавна расправа, анкета и сл. организирани од општината; политичка партија; невладина организација; граѓанска иницијатива - петиција, протест и сл.) кои подразбираат вклучување на граѓаните во процесите на одлучување е многу мало, особено кај жените со понизок степен на образование. Ограниченоста за слабата вклученост на жените во процесите на донесување одлуки се темелат на постоењето слаби демократски капацитети на граѓаните и институциите, потоа постоењето на силни патријархални вредности кои го определуваат местото на жената во домот, но не во јавниот живот. Вклучувањето на жените во процесите на носење одлуки е ограничено и од нивото на свесност и препознавање на состојбата со нееднаквост на позициите на мажите и жените во општеството, наспроти декларираната еднаквост во законите. Ниското ниво на свесност за родовата проблематика се гледа и во родовата неутралност на институционалните политики.

Понатаму, вклученоста на граѓаните во процесите на економското одлучување на локално ниво е релативно нова и млада демократска практика. Вклученоста на граѓаните во т.н. буџетски форуми обезбедува учество на двата пола, но процесот на економско одлучување е сè уште со родово неутрален пристап. Недостасуваат знаења и вештини на администрацијата на локално ниво за вклучување на родовата димензија во процесите на буџетирање.

Во таа насока, неопходно е да се вложува во едукација и зајакнување на капацитетите на општинската администрација за вклучување на родовата перспектива во процесите на креирање на политиките и планирање на буџетот во општината, особено земајќи ги предвид различните потреби и позиции на жените во нивната заедница. На пример, потребно е да

има различни мерки и услови за жените кои имаат понизок степен на образование. Исто така, потребни се програми за зајакнување на граѓаните, особено жените, за вклучување и користење на демократските механизми за вклучување во процесите на одлучување во локалната заедница. Потоа, поголема посветеност на локалните власти во обезбедување функционалност на механизмите за вклучување на жените во процесите на носење одлуки.

ПРОМОЦИЈА НА РОДОВАТА ЕДНАКВОСТ НА ЛОКАЛНО НИВО

5.1 Пристап до родово релевантни социјални услуги и инфраструктура на локално ниво

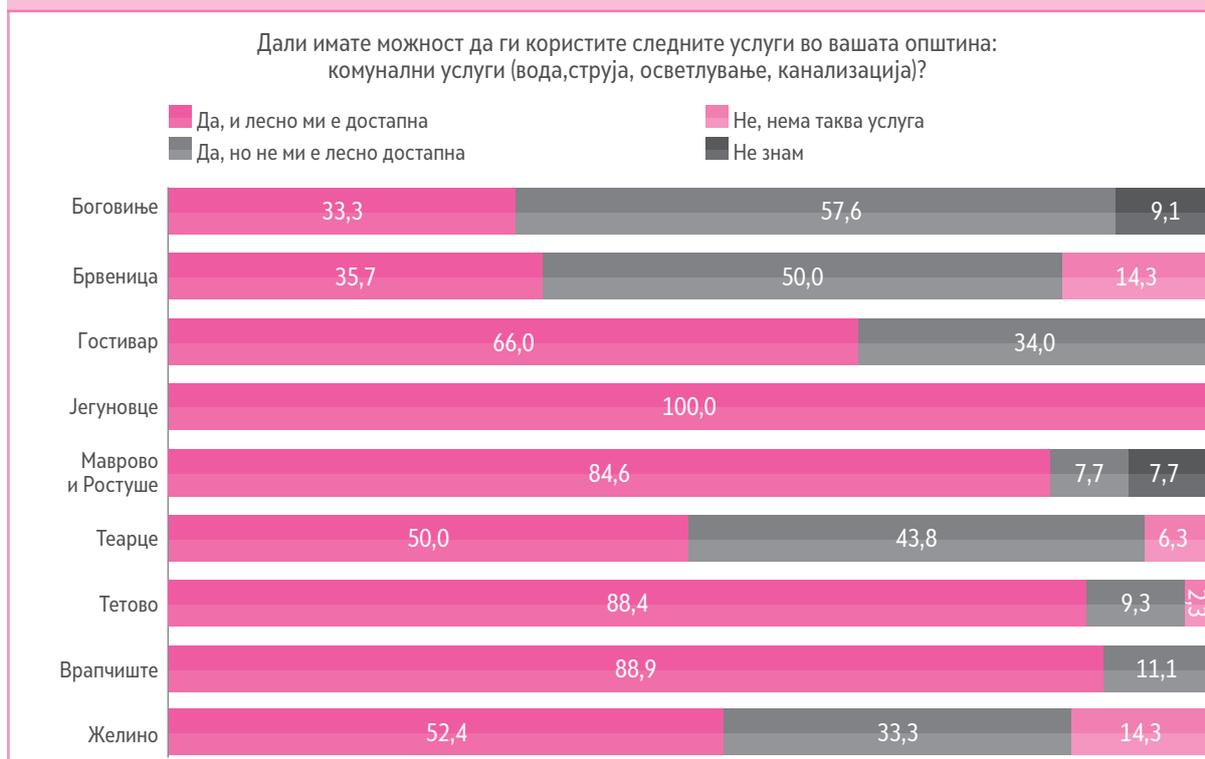
Промоцијата на родовата еднаквост на локално ниво беше обработувана преку анализа на пристапот до инфраструктурата и социјалните услуги (услуги за згрижување деца, лица со посебни потреби, стари, други социјални, транспортни, комунални услуги) за граѓаните од Полошкиот регион. Податоци за овие прашања беа овозможени преку анкетата за граѓаните со која се опфатени услугите и основната инфраструктура во надлежност на локалната самоуправа, интервјуата со претставниците на локалната самоуправа и дискусиите во фокус-групите за искуството на жени од различни социјални слоеви при користењето на овие услуги.

5.1.1 Пристап до основната инфраструктура

Пристапот до основната инфраструктура се смета за родово релевантен поради можностите или ограничувањата кои може да постојат за жените (и мажите) во одредена локална заедница. Во истражувањето пристапот до основната инфраструктура беше опфатен преку две прашања во анкетата кои се однесуваа на пристапот до комуналните услуги и јавниот превоз, како аспекти кои се во домен на ингеренциите на единиците на локалната самоуправа.

Податоците од анкетата покажуваат дека комуналните услуги (вода, струја, канализација, осветлување) не се лесно достапни за 57,6% од жителите на Боговиње, 50% од Брвеница, 43,8% од Теарце, 33,3% од Желино и 11% од Врапчиште.

График 15: Пристап до комунални услуги по општини

Јавниот превоз не е достапен за 90,9% од испитаниците од Боговиње, 89,3% од Брвеница, 83,7% од Тетово, 83,3% од Врапчиште, 60,4% од Гостивар, 50% од Теарце и 38,5% од Маврово–Ростуше.

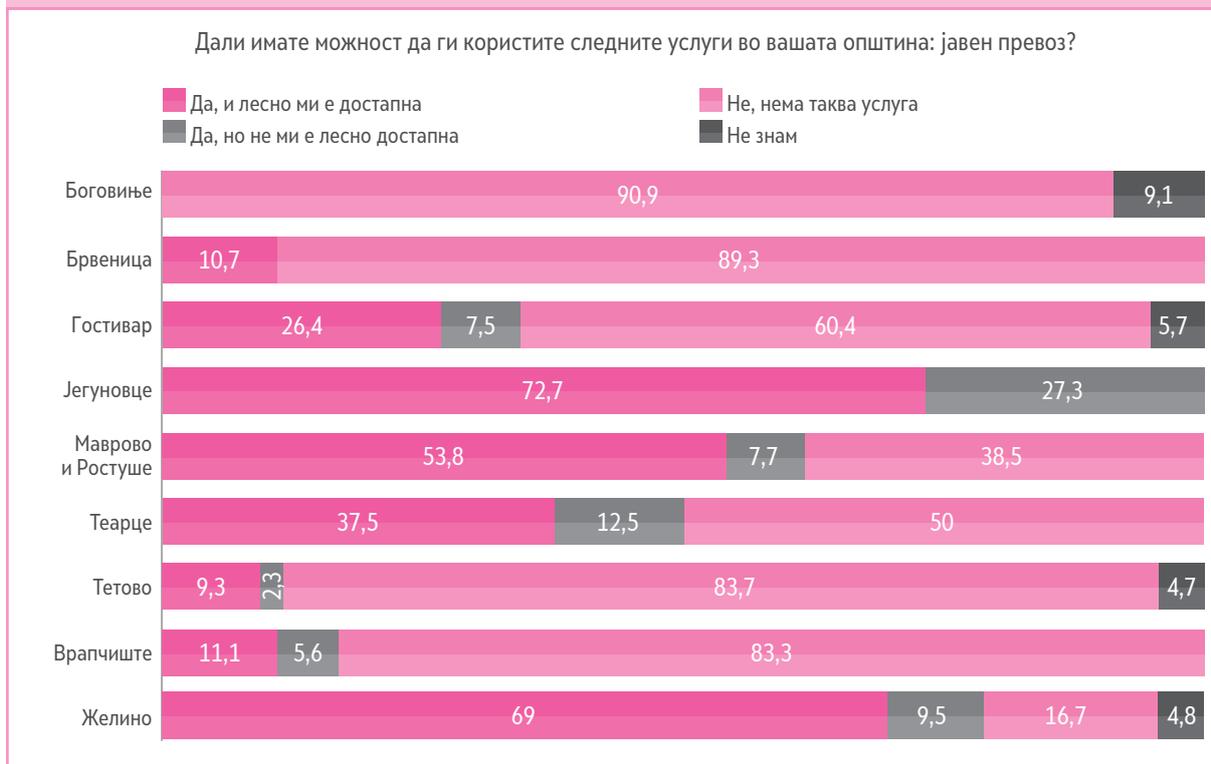
Разговорите во фокус-групите ги потврдуваат тешкотиите со кои се соочуваат жените во секојдневието поради ограничувањата кои произлегуваат од немањето пристап до овие услуги и услови. Особено голем проблем за жените од руралните средини претставува немањето јавен превоз. Во извадокот од фокус-групата во Гостивар тоа може да се забележи:

„Општина почнува проблемот за жениите од руралните средини, немаат градинки, немаат превоз од многу села, што значи ако тие немаат соодветно возило проблем е тие да патуваат на работно место. Не знам дали има редовна автобуска линија“.

„Нема јавен превоз само до Вруток, до Чеѓране е приватно. А нашите села околу Гостивар се многу големи“.

„Тоа е најголемиот проблем за жениите од руралните средини – ако нема превоз, не може да ги исполни своите желби и да биде активна затоа што е ограничена со превозот“.

График 16: Пристап до јавен превоз по општини

Во отсуство на јавен превоз, често традиционалните принципи дека машкото дете има предност може да бидат дополнително ограничување за жените.

„Јас ако одам на факултетот треба да одам со комбе и нема редовен превоз, нема возен ред или нешто“.

Дали синовите добиваат кола за да одат на факултет“?

„Да, да, нормално“. (појврдување од жрујаџа)

„Они не пращуваат – ја земаат кола на шаткошо“.

„Не е веќе шабу шолку за женише“.

„Не, не не е до шолку“. (дофрлање од жрујаџа)

„Ама во повеќето случаи се гледа прво за синоџ, а за ќеркаџа ќе се види понашаму „Па шшо, ти си женско, не знаеш да возиш“

„Да, да“ (одобрување од жрујаџа).

„Да, значи шука почнува дискриминација“.

„Да, да, да, зошто да го чека мажџ да оди на пазар или во град“.

Од друга страна, пристапот до инфраструктурата во политиките на единиците на локалната самоуправа не се третира како родово релевантно прашање и најчесто потребите на жените поврзани со инфраструктурните услови и услуги не се земаат предвид. Ова може да се забележи од анализата на одговорите од интервјуата со претставници на локалните

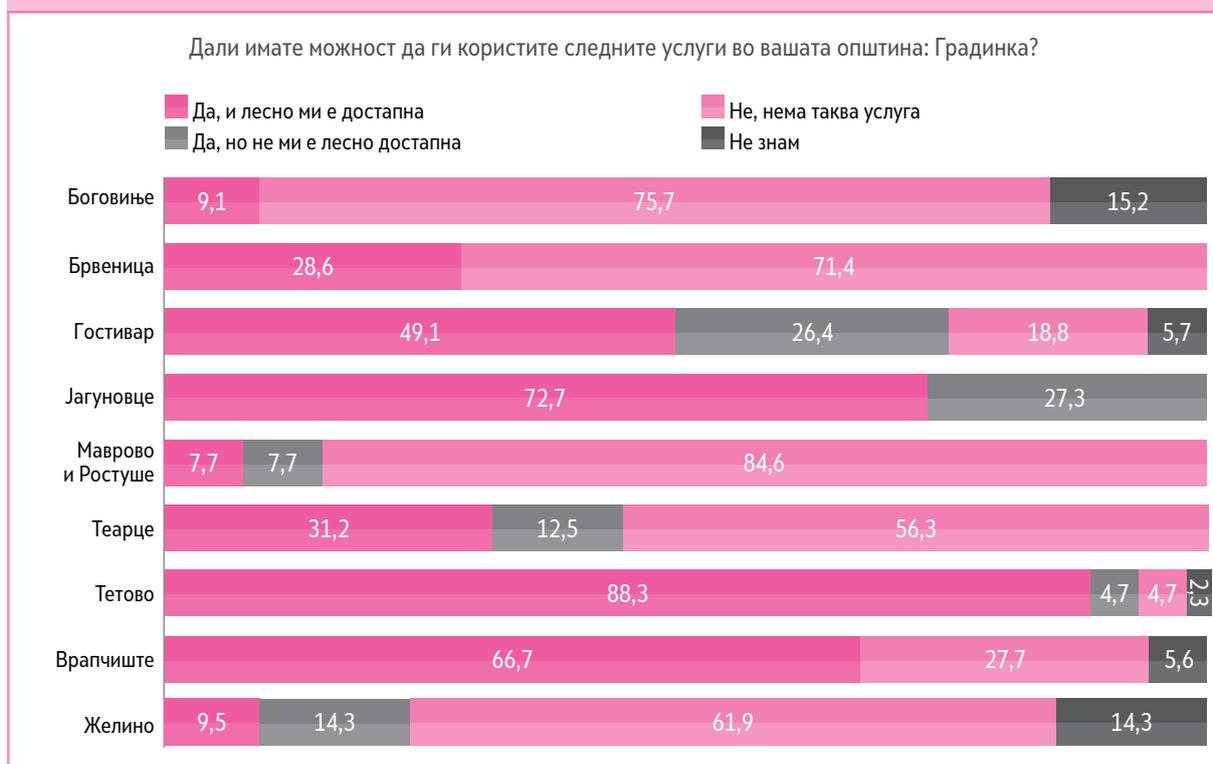
заедници. Тие покажуваат дека родовиот аспект најчесто останува препознаен како релевантен за инфраструктурните прашања, како и тоа дека во политиките на локалната самоуправа отсутнуваат какви било посебни мерки за овозможување полесен пристап до овие услуги за жените. Отсуството на посебни мерки најчесто се објаснува со недостатокот на финансиски средства во буџетот на општината, каде приоритетите се дадени на родово „неутралните“ проекти и политики.

5.1.2 Пристап до социјални услуги

Пристапот на граѓаните до социјалните услуги во Полошкиот регион во истражувањето беше опфатен преку низа прашања поврзани со пристапот до јавни институции како: градинки, основни училишта, центри за лица со посебни потреби и домови за стари лица.

Податоците за достапноста на една од клучните социјални услуги за грижа за децата – градинките покажуваат дека во повеќето општини (Желино, Теарце, Маврово – Ростуше, Брвеница и Боговиње) оваа услуга не е достапна или не е лесно достапна за поголем дел од граѓаните. Конкретно, за 75,8% од испитаниците од Желино, 71,4% од Брвеница, 84,6% од Маврово – Ростуше, 56,3% од Теарце, 27,8% од Врапчиште оваа услуга воопшто не е достапна²⁸. Во општините во кои се нудат вакви услуги за дел од граѓаните овие услуги не се лесно достапни, како на пример: во Гостивар за 26,4% , во Теарце за 12,5% и во Желино за 14,3% од жителите. Ова покажува дека за голем дел од граѓаните од целиот регион оваа услуга не е достапна, што ги потврдува податоците прикажани во описот на контекстот каде е изложено дека во овој регион има услови да бидат опфатени само 2,5% од децата во целосниот капацитет на градинките кои постојат.

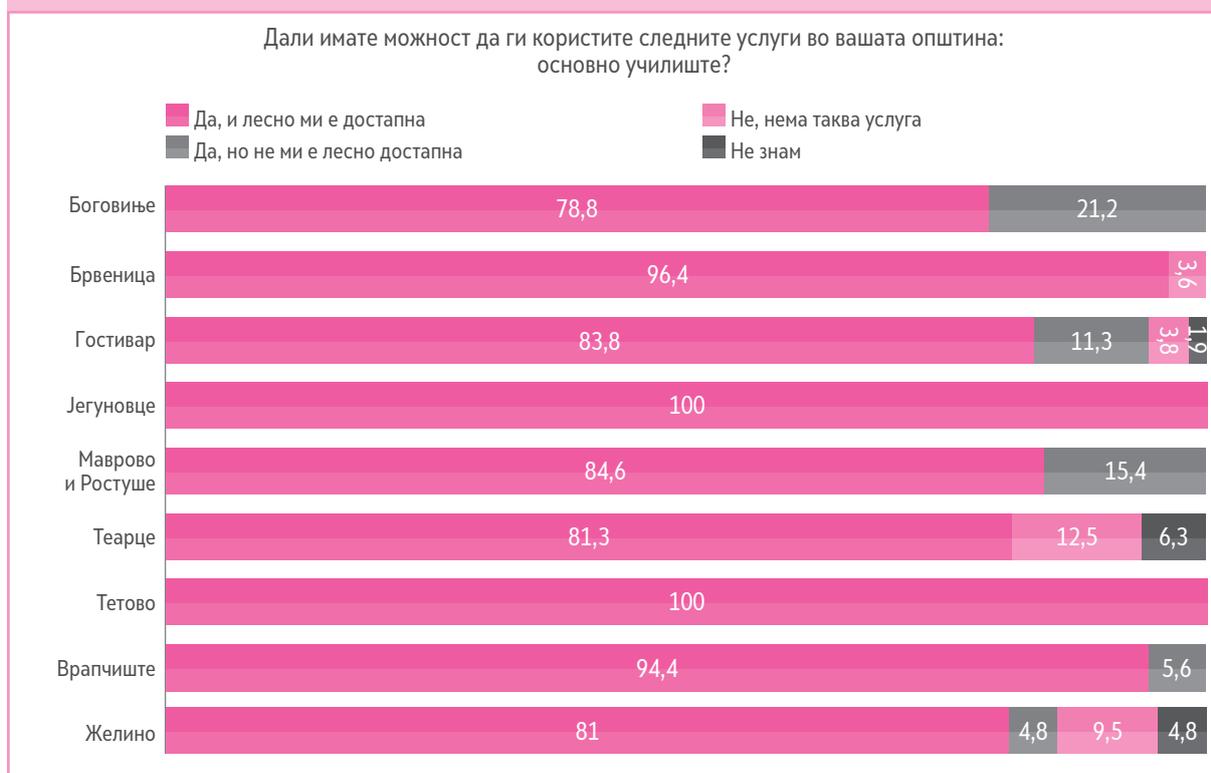
График 17: Пристап до градинка по општини

²⁸ Во дел од општините некоја услуга е достапна за жителите на едно населено место, но не е достапна или не е лесно достапна за друго населено место од истата општина.

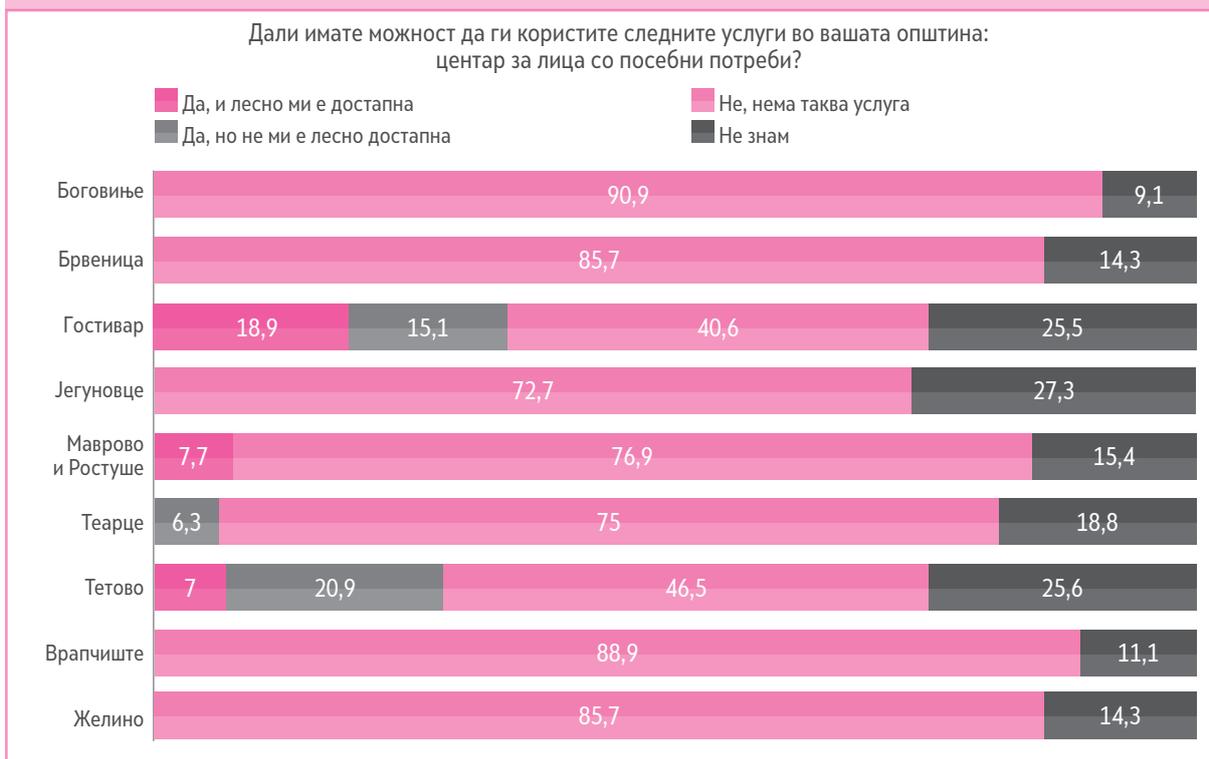
Состојбата со достапноста на основното образование исто така е ограничувачка за дел од граѓаните од неколку општини. Имено, на 12,5% од испитаниците од Теарце и 9,5% од Желино оваа услуга не им е достапна, додека не е лесно достапна за 21,2% на жителите од Боговиње, 15,4% од Маврово и Ростуше, 11,3% од Гостивар и 5,6% од Врапчиште.

График 18: Пристап до основно училиште по општини

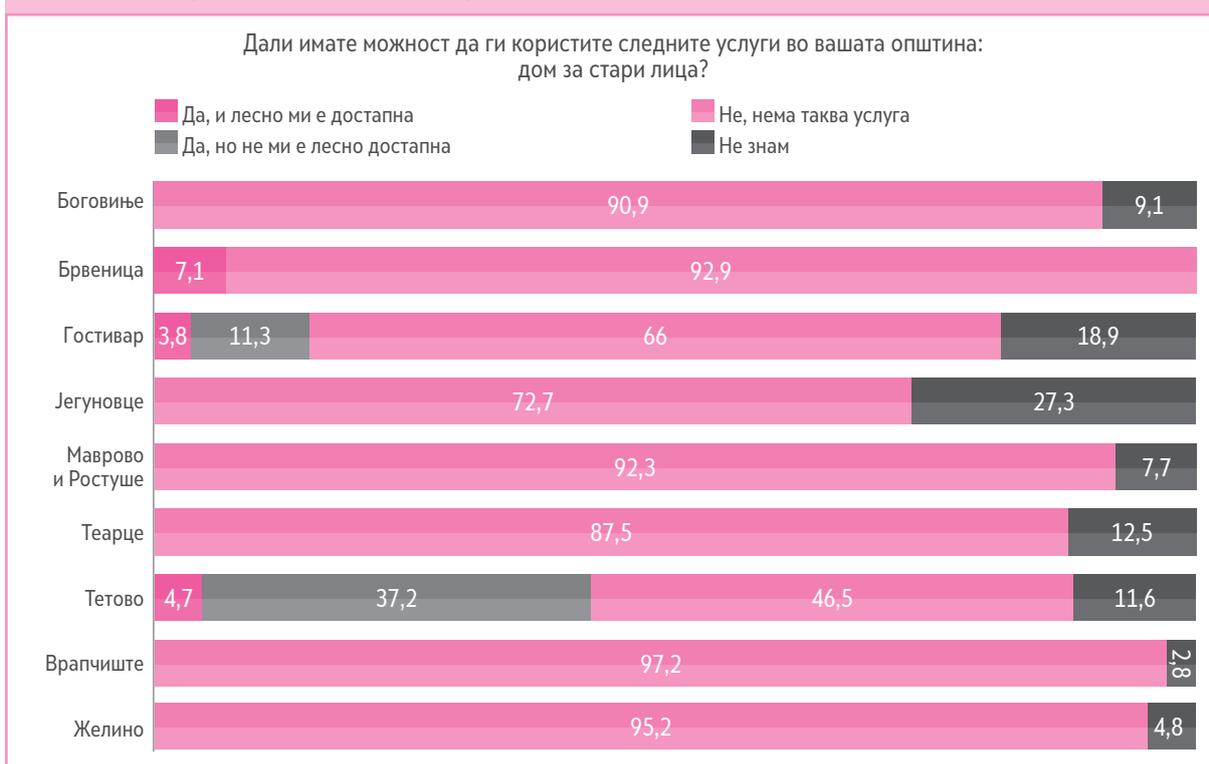
Услуги во доменот на грижа за децата со посебни потреби се достапни само за многу мал дел од граѓаните во регионот кои се сконцентрирани во урбаните делови на општините— 18,9% во Гостивар и за 7% од испитаниците во Тетово. За дел од жителите на овие општини овие услуги не се лесно достапни и тоа 15,1% во Гостивар и 20,9% во Тетово. За сите останати граѓани овие услуги не се достапни.

График 19: Пристап до центар за лица со посебни потреби по општини

Услуги за грижа за стари лица исто така не се достапни за најголемиот дел од граѓаните во целиот регион, за над 90% од испитаниците од: Боговиње, Брвеница, Желино, Врапчиште и Маврово и Ростуше. Во Тетово оваа услуга не е лесно достапна за 37,2% од испитаниците, а недостапна за 46,5%, додека во Гостивар оваа услуга е лесно достапна само за 3,8% од населението.

График 20: Пристап до дом за стари лица по општини

Податоците од фокус-групите ги потврдуваат оние од анкетата во смисла на ограничен или отсуство на пристап до основни социјални услуги. Еве неколку примери кои го покажуваат ова:

„На пример во о. Брвеница нема градинка, лично за мене, кога би имала можност и достапна градинка јас би ја носела со себе, но од оваа причина, треба 15км секој ден да ја возам, 15 во еден правец, 15 во друг, за да ја однесам во градинка за да одам на работа. Од оваа причина моето дете расте со баба, со татко, со дедо, со кој ќе стигне, цел ден е организација со дете кој ќе го чува, за да можам јас да одам на работа. И да речеме среќа што се стариите со нас, ја го чуваат детето, мислам во кој век сме, за да можам да одам на работа“.

„За среќа наша достапна градинка во о. Језуновце но не е лесно достапна затоа што е ограничен бројот на деца што може да ги зржи, до 21 дете максимум и кој ќе успее на 1 септември прв да ја зајми дете, ќе влезе, остатоците не може, мора од мај да ја пријави дете“.

„Во Желино нема ништо, ни градинка, ни за посебни потреби, ни за стариите лица, само основно школо, а големо село е...“

„...Покрај што треба да се отворат и други работни места, градинки да се отворат за тие деца некој да ги чува. Еве, во Гостивар каде што работам во Здравствен дом осекам и гледам дека мајките се жалаат дека нема своите деца каде да ги носат, во градинките бројот е ограничен (да, да, во позадина се согласуваат неколку учеснички), чекаат долго време. Ете еден проблем излегува оттука. Да се подобрат условите. Има некои и приватни, ама ние немаме капитал и буџет. Кај може една мајка невработена, ова нема никаков личен доход, ја одржува мајка или и што не работи“.

Жените се свесни за поврзаноста на постоењето на овие услуги со вработувањето на жените и нивната економска независност. Од разговорите во фокус-групите, но и податоците добиени од општините се гледа дека жените се подготвени да преземат иницијатива за да ги актуелизираат овие потреби, но истите најчесто не доаѓаат до решенија и водат до разочарување. Во две од трите фокус-групи, учесничките зборуваа за различни иницијативи за отворање градинка (Језуновце и Маврово – Ростуше), кои потекнале од жените. Во фокус-групата во Гостивар претставничката на општината зборуваше за напорите кои општината ги прави за да ги зголеми капацитетите на градинките. Учесничките сметаат дека политичките партии се тие кои може да имаат најголемо влијание овие иницијативи да станат дел од приоритетите, но велат дека не биле прашани и најчесто ваквите иницијативи останувале само дел од предизборните ветувања кои чекаат да бидат реализирани. Во некои општини веќе постои препознавање на потребите и од партиите и од општините, но за реализацијата се чека долго време поради, како што велат општините, недостатокот на пари во буџетот за социјалните услуги, поради недоволно диференцираните ингеренции на локалната и централната власт и сл.

„Како да не прашуваат кога што им се стигне зовори, секои избори стигне ветувања се? Значи кај нас се ветува градинка, се ветува сирорска сала, училиштето што ојслужува 9 села нема сирорска сала. Е сега ние што да бараме, бидејќи ни е ветена, сега ние чекаме да се отворат“ (од фокус-групата во Тешово).

„Ние ѝравиме најор како уѝравен одбор во жраднкаѝа, ѝравиме најори, но знаеме дека во буџетоѝ нема ѝолку ѝари“. (фокус-жруѝа во Госѝивар).

„Имаше иницијалѝви од оѝѝѝинаѝа за сѝаречки дом, ама месѝоѝо каде ѝѝо ѝребаше да биде е ѝриваѝна соѝсѝвеносѝ, ѝоа беше ѝроблемоѝ“. (од фокус-жруѝа во Госѝивар).

Дополнително, податоците добиени од единиците на локалната самоуправа покажуваат дека истите немаат доволно капацитети да ги овозможат овие услуги. Најчесто се обидуваат да компензираат преку доделување еднократна социјална помош на социјално загрозените граѓани или преку упатување до институциите на централната власт кои нудат вакви услуги. Анализата на резултатите од интервјуата за родовата перспектива во креирањето на локалните социјални политики покажува дека само една општина има објаснето како потребите на жените се земени предвид при креирањето на програмата за социјална заштита, додека другите општини воопшто не одговориле на прашањето или воопшто немаат развиено социјална програма. Ниту една од општините нема споменато дека користи некаква алатка за родова анализа при изготвувањето на програмите за социјална заштита.

Повеќето од општините наведуваат дека имаат некакви начини како да овозможат пристап до услугите за жените од маргинализираните групи (сиромашни, самохрани мајки, жени со хендикеп, невработени и сл.). Меѓу наведеното стои дека општините користат флаери и средби со граѓаните или ја користат соработката со центрите за социјална работа кои им помагаат да ги детектираат луѓето на кои им е потребна социјална помош. Меѓутоа, овие примери укажуваат дека иако постојат механизми за детектирање и доделување социјална помош на жените од најранливите социјални слоеви, отсутствуваат програми кои систематски би овозможиле поддршка на жените во надминување на маргинализираната позиција. Како главна бариера во овозможувањето на овие услуги до граѓаните се наведува недостатокот на пари во буџетот за овој домен.

Анализата на податоците покажа дека пристапот до основните социјални и инфраструктурни услуги и услови во целиот регион е ограничен за голем број граѓани, особено за жените од руралните населени места и со понизок степен на образование. Имено, установи за грижа за деца, стари лица, лица со посебни потреби има недоволно за да обезбедат услуги за најголемиот дел од граѓаните. Посебно ограничување има за жените од руралните средини поради немањето пристап до јавен превоз. Ограничениот пристап до социјалните услуги кои се основни во овозможување на квалитетот на живот на граѓаните дополнително се одразуваат на жените и ги ставаат во понеповолна позиција од мажите бидејќи жените се најчесто оние кои се грижат за домот, децата, старите лица и лицата со посебни потреби во семејствата. Ограничениот пристап до социјалните услуги директно се одразуваат и на социјалните и економските аспекти на животот на жените. Жените кои немаат пристап до социјални услуги се соочуваат со дополнителни проблеми при барање работа, едукација или доедукација, вклучување во јавен живот и воопшто во социјалниот живот во заедницата.

Во таа насока потребно е да се обезбеди едукација и зајакнување на капацитетите на општинската администрација за вклучување на родовата перспектива во процесите на планирање на буџетот во општината како придонес земајќи ги предвид и различните позиции на жените од руралните средини и жените со понизок степен на образование. Од друга страна, потребни се и проекти на невладините организации за застапување на

специфичните потреби на жените во остварување на правото за социјални услуги, во насока на зголемување на пристапот на жените до социјалните услуги и инфраструктурни услови. Единиците на локалната самоуправа може да ја користат можноста што ја дава законот за воведување специјални мерки кои би овозможиле полесен пристап до основните социјални услуги за жените од руралните средини и маргинализирани групи. Исто така, може да направат приоретизирање на инфраструктурните услуги кои ќе обезбедат пристап за жените од руралните средини и маргинализирани групи.

ОПШТИ ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

6. 1 Заклучоци

Податоците прикажани во описот на контекстот укажуваат дека постојат ограничувања кои произлегуваат од економскиот развој на општината кои овој регион го сместуваат во економски најмалку развиените региони. Состојбата во руралните региони исто така укажува на многу понеповолни услови за жените, почнувајќи од нивното место и позиција во поседување и користење на неопходните ресурси за работа. Потоа степенот на образование се покажува како значајна варијабла во перцепцијата на родовата еднаквост, како и во состојбата со родовите улоги и стереотипи. На крај, доминантните патријархални вредности и улоги кои го одредуваат местото на жената во домот и како зависна од мажот, претставуваат дополнително ограничувачки фактори во условите за еднакви можности и позиција на жените. Од друга страна, податоците за оценување на состојбата со родовата еднаквост и слабите напори за справување со родовите стереотипи кажуваат дека постои и состојба на препознавање или неприоретизирање на родовата нееднаквост како значајно општествено прашање.

Постојат воспоставени законски и институционални механизми за поголемо вклучување на жените во процесите на политичко одлучување на локално ниво. Има пропишано минимален праг на застапеност на помалку застапениот пол во политичките процеси на локално ниво. Застапеноста на жените во повисоките степени на хиерархија во институциите е сè уште многу мала. Вклучувањето на граѓаните, и особено жените како дел од другите демократски механизми (месна заедница; форуми на заедниците во општината; јавна расправа, анкета и сл. организирани од општината; политичка партија; невладина организација; граѓанска иницијатива – петиција, протест и сл.) кои подразбираат вклучување на граѓаните во процесите на одлучување е многу мало. Ограниченоста за слабата вклученост на жените во процесите на донесување одлуки се темелат на постоењето на слабите демократски капацитети на граѓаните и институциите, потоа постоењето на силни патријархални вредности кои го определуваат местото на жената во домот, но не во јавниот живот. Вклучувањето на жените во процесите на донесување одлуки е ограничено и од нивото на свесност и препознавање на состојбата со нееднаквост на позициите на мажите и жените во општеството, наспроти декларираната еднаквост во законите. Ниското ниво на свесност за родовата проблематика се очитува и во родовата неутралност на институционалните политики.

Вклученоста на граѓаните во процесите на економското одлучување на локално ниво е релативно нова и млада демократска практика. Веќе постојат развиени институционални механизми кои го овозможуваат родово одговорното буџетирање. Вклученоста на граѓаните во т.н. буџетски форуми обезбедува учество на двата пола, но процесот на економско одлучување е сè уште со родово неутрален пристап. Недостасуваат знаења и вештини на

администрацијата на локално ниво за вклучување на родовата димензија во процесите на буџетирање.

Пристапот до основните социјални и инфраструктурни услуги и услови во целиот регион е ограничен за голем број на граѓани и особено за жените од руралните населени места. Имено, установи за грижа за деца, стари лица, лица со посебни потреби има недоволно за да обезбедат услуги за најголемиот дел од граѓаните. Посебно ограничување има за жените од руралните средини поради немањето пристап до јавен превоз. Пристапот до социјалните и инфраструктурните услуги и услови е неопходен за рамноправна позиција на жените и мажите во општествената средина. Непрепознавањето на поврзаноста помеѓу социјалните и инфраструктурните услуги и услови со ограничување на жената и нејзината поширока вклученост во општествениот живот или ограничување на личниот социјален живот. Ваквото непрепознавање се огледува и во немањето родово сензитивен пристап кон одредени социјални услуги кои најчесто во општините се планираат како родово неутрални политики и практики.

6.2 Препораки

Врз основа на податоците од истражувањето и изнесените заклучоци за тематските области опфатени со истражувањето, ги предлагаме следните препораки до различните чинители кои може да придонесат кон подобрување на состојбата со родовата еднаквост на локално ниво:

- Вложување во програми за едукација и подигање на свеста на граѓаните за препознавање на родовата нееднаквост во општествениот живот и ефектите од нееднаквоста врз севкупниот економски и социјален развој во регионот;
- Потребни се програми за зајакнување на граѓаните, особено жените, за вклучување и користење на демократските механизми за вклучување во процесите на одлучување во локалната заедница;
- Обезбедување функционалност на механизмите за вклучување на жените од различни социјални слоеви во процесите на одлучување и креирање политики од страна на локалните власти;
- Вмрежување и соработка на локалните институции и граѓанскиот сектор во заедничка и систематска соработка на програми за промоција на родовата еднаквост, како на пр. за татковството и еднаквата распределба на домашните обврски;
- Едукација и зајакнување на капацитетите на општинската администрација за вклучување на родовата перспектива во процесите на планирање на буџетот во општината како придонес кон целосно користење на постоечките механизми кои овозможуваат родово одговорно буџетирање на локално ниво;
- Проекти на невладините организации за застапување на специфичните потреби на жените во остварување на правото за социјални услуги, во насока на зголемување на пристапот на жените до социјалните услуги и инфраструктурни услови;
- Единиците на локалната самоуправа да воведат специјални мерки за овозможување пристап до основните социјални услуги и да направат приоритизирање во инфраструктурните услуги за жените од руралните средини и маргинализираните групи.

